

06/2015

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTEJA

Eläkeikäisten kulutus Suomessa 1985–2012

Kati Ahonen ja Risto Vaittinen

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

06/2015

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTEJA

Eläkeikäisten kulutus Suomessa 1985–2012

Kati Ahonen ja Risto Vaittinen

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Telephone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere 2015

ISBN 978-951-691-223-6 (nid.)

ISBN 978-951-691-224-3 (PDF)

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

ABSTRAKTI

Tutkimme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kotitalouksien kulutusta eri elämänvaiheissa sekä niitä muutoksia, joita ikäryhmien suhteellisessa kulutuksessa on ajan myötä tapahtunut. Tarkastelemme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kulutusta kulutuksen tason, kulutusasteen ja kulutuksen rakenteen kautta. Lisäksi tarkastelemme julkisen kulutuksen merkitystä eri-ikäisissä kotitalouksissa. Kuvailemme kulutusta ja sen kehitystä liki kolmenkymmenen vuoden aikavälillä vuodesta 1985 vuoteen 2012.

Eläkeikäiset ovat sekä kulutuksella että tuloilla mitattuna keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin koskaan aiemmin. Eläkeikäisten kulutusmenot ovat kuitenkin olleet euromääräisesti työikäisiä alemmalla tasolla kaikkina tarkasteluvuosina. Väestön kulutusaste laskee iän myötä eli eläkeikäiset kuluttavat pienemmän osan tuloistaan kuin työikäiset. Eläkeikäisten kotitalouksien kulutuksen rakenne on lähentynyt työikäistä väestöä merkittävässä määrin tutkimusperiodin aikana.

Samalla kun eläkeikäisten ja työikäisten väliset kulutuserot ovat kaventuneet, kulutuseroilla mitattu eriarvoisuus heidän keskuudessaan on kasvanut. Julkisen kulutuksen huomioiminen kuitenkin vähentää eriarvoisuutta.

ABSTRACT

In this report, we examine the consumption of retiree and working-age households in their various phases of life. We further study the changes that have taken place over time in the relative consumption of these age groups. We review consumption through the consumption level, the consumption rate and the structure of consumption. In addition, we explore the significance of public consumption in households with members of different ages. We describe consumption and its development over a period of nearly three decades: from 1985 to 2012.

Measured in consumption and income, the retirees are more affluent now than ever. Measured in euros, however, the consumption expenditure of retirees is on a lower level than that of the working-age population in all years under review. The consumption rate of the population decreases by age; that is, retirees consume a smaller portion of their income compared to the working-age population. During our review period, the consumption structure of retiree households has come significantly closer to that of working-age households.

While the differences in consumption between retirees and the working-age population have narrowed, the inequality between these population groups, when measured in consumption differences, has widened. However, taking public consumption into account reduces the degree of inequality.

TIIVISTELMÄ

Eläkeikäisten ja eläkeikää lähestyvien väestöosuus kasvaa ja heidän merkityksensä kuluttajaryhmänä korostuu entisestään. Vuonna 1990 Suomen väestöstä yli 60-vuotiaita oli vajaa viidennes; vuonna 2012 heitä oli jo reilu neljännes (Tilastokeskus 2015, Väestörakenne). Tultaessa 2030-luvulle yli 60-vuotiaita ennustetaan olevan lähes kolmasosa väestöstä (Tilastokeskus 2015, Väestöennuste). Väestön ikääntyminen vaikuttaa ikääntyvien ihmisten tarpeiden ja entistä paremman ostovoiman kautta merkittävästi koko kansantalouden kulutuksen tasoon ja kulusrakenteeseen.

Tutkimme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kotitalouksien kulutusta eri elämänvaiheissa sekä niitä muutoksia, joita ikäryhmien suhteellisessa kulutuksessa on ajan myötä tapahtunut. Tarkastelemme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kulutusta kulutuksen tason, kulutusasteen ja kulutuksen rakenteen kautta. Lisäksi tarkastelemme julkisen kulutuksen merkitystä eri-ikäisissä kotitalouksissa.

Kuvailemme kulutusta ja sen kehitystä liki kolmenkymmenen vuoden aikavälillä vuodesta 1985 vuoteen 2012. Ajanjaksolla työeläkejärjestelmä on saavuttanut täyden karttumisajan ja tältä osin eläkeläisten tulotaso ja kulutusmahdollisuudet ovat kohentuneet aikaisempien vuosien eläkeläisiin verrattuna. 2000-luvun eläkeläiset voivat siten olla kuluttajina varsin erilaisia aiempien vuosien eläkeläisiin nähden.

Kulutuserot ovat kaventuneet

Eläkeikäiset ovat sekä kulutuksella että tuloilla mitattuna keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin koskaan aiemmin. Samalla eläkeikäisten ja työikäisten väliset kulutuserot ovat kaventuneet.

Eläkeikäisten kulutus on lähentynyt tasoltaan ja rakenteeltaan työssäkäyvien kulutusta. Eläkeikäisten keskimääräinen kulutus vuonna 1985 oli 63 prosenttia työikäisten kulutuksesta, kun se vuonna 2012 oli jo 78 prosenttia. Eläkeikäisten ja työikäisten välinen kulutusero on kaventunut 15 prosenttiyksikköä, kun tuloerot ovat kaventuneet 12 prosenttiyksikköä. Eniten kulutuserot kaventuivat 1990-luvun laman syventyessä 1990–1995 ja toisaalta 2000-luvun alun nousukauden aikana. Laman aikana kaikkien kotitalouksien kulutus aleni, mutta eläkeikäisten talouksissa alenema oli vain puolet työikäisten talouksien kulutuksen laskuun ver-

rattuna. Eläkeikäisten kulutus kasvoi vuosina 2001–2006 lähes 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin työikäisten.

Eriarvoisuus on kasvanut

Eriarvoisuus, mitattiinpa sitä ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulojen suhteella tai Gini-kertoimella, on ollut suurempaa eläkeikäisten kuin työikäisten keskuudessa koko tarkastelujakson. Eriarvoisuus on kasvanut ajanjaksolla, mutta eläkeikäisten välillä työikäisiä vähemmän. Julkisen kulutuksen huomioiminen vähentää kulutuksella mitattua eriarvoisuutta sekä väestöryhmien välillä että niiden sisällä.

Eläkeikäiset kuluttavat tuloistaan pienemmän osan kuin työikäiset

Eläkeikäisten kulutusmenot ovat olleet euromääräisesti työikäisiä alemmalla tasolla kaikkina tarkasteluvuosina. Kulutuksen ikäprofiili on viisivuotisikäryhmittäin 60 vuoden iän jälkeen laskeva, eli kulutusmenot ovat aina edellistä viisivuotisikäryhmää matalammalla tasolla.

Eläkeikäisten kulutuksen kasvu on tapahtunut pääosin tulojen kasvun myötä. Aiempien empiiristen tutkimusten tavoin myös tässä tutkimuksessa havaitaan, että kulutusaste laskee iän myötä eli eläkeikäiset kuluttavat pienemmän osan tuloistaan kuin työikäiset.

Eläkeläisten suhteellinen asema on parantunut

Kulutuksen ikäryhmäkohtaisessa jakaumassa on tapahtunut huomattava muutos vajaan kolmen vuosikymmenen aikana. Vuonna 1985 ikäluokkakohtainen mediaanikulutus oli korkeimmillaan 40–44-vuotiailla. Tämä huippu on siirtynyt 15 vuotta vanhempaan 55–59-vuotiaiden ikäryhmään vuonna 2012. Samalla kulutusprofiilit työikäisten kesken ovat tasaantuneet. Kulutushuippu on tasaantunut ja kulutus pysyy keskimäärin melko tasaisena aina eläkeiän kynnykselle asti, jolloin kulutusmenot alkavat laskea.

Ikääntyneiden asema kulutuksella mitattuna on kohentunut merkittävästi. Vuonna 1985 eläkeiän kynnyksellä olevat 60–64-vuotiaat kuluttivat 70 prosenttia siitä, mitä parhaassa työiässä olevat (45–49-vuotiaat) kuluttivat. Sama suhde vuonna 2012 oli 96 prosenttia, eli 60–64-vuotiaat ovat kasvattaneet suhteellista kulutustaan lähes neljänneksellä parhaassa työiässä oleviin nähden.

Kun tarkastellaan ikäluokkien kulutuksen kehitystä syntymävuoden mukaan, nähdään, että 1990-luvun laman varjo heijastuu voimakkaimmin 1960–1964 syntyneissä kohorteissa, joiden intensiiviseen työurien kehitysvaiheeseen laman synnyttämä joukkotyöttömyys toi merkittävän häiriötekijän. Lamasta pienimmin vaurioin selvisivät sotien aikana syntyneet pienet ikäluokat.

Kulutusrakenteet ovat samankaltaistuneet

Eläkeikäisten kotitalouksien kulutuksen rakenne on lähentynyt työikäistä väestöä merkittävässä määrin. Asumisen ja liikennemenojen osuus kulutusbudjetista on noussut ajanjaksolla työikäisten tavoin myös eläkeikäisillä samalla, kun elintarvikkeiden osuus on laskenut. Toisaalta eläkeikäisten kulutuskorissa painottuvat yhä työikäisiä enemmän asuminen ja elintarvikkeet. Näiden osuus kulutuksesta on sitä suurempi, mitä ikääntyneemmästä kotitaloudesta on kyse.

Eläkkeelle siirtyminen ei kuitenkaan nosta elintarvikkeiden kulutusosuutta. Kansainvälisessä tutkimuksessa tämän ei ole havaittu liittyvän kulutusstandardien alenemiseen, vaan ajankäytön lisääntymiseen elintarvikkeiden hankinnassa ja valmistuksessa.

Asumismenojen osuus eläkkeelle siirryttäessä kasvaa, koska asuntoa voi pitää asumispalveluiden tuottajan ohella varallisuutena, josta ei haluta syystä tai toisesta luopua.

SISÄLTÖ

1 Johdanto	9
2 Teoria ja aikaisempi tutkimus	11
3 Aineisto, käsitteet ja tutkimuskysymykset	15
4 Kulutuksen kehitys	20
4.1 Eläkeikäisten (60+) ja työikäisten (25–59) kulutuksen ja tulojen taso.....	20
4.2 Kulutuksen jakautuminen eri tuloryhmien kesken.....	22
4.3 Kulutus iän mukaan.....	28
4.4 Kulutuksen rakenne.....	34
5 Lopuksi	38
Liitteet	40
Lähteet	45

1 Johdanto

Eläkeikäisten ja eläkeikää lähestyvien väestöosuus kasvaa ja heidän merkityksensä kuluttajaryhmänä korostuu entisestään. Suomen väestöstä yli 60-vuotiaita oli vajaa viidennes vuonna 1990, vuonna 2012 heitä oli jo reilu neljännes (Tilastokeskus 2015, Väestörakenne). Kotitalousten osuus on noussut vastaavasti 28 prosentista 37 prosenttiin kyseisellä ajanjaksolla (kuvio 1.1). Tultaessa 2030-luvulle yli 60-vuotiaita ennustetaan olevan lähes kolmasosa väestöstä (Tilastokeskus 2015, Väestöennuste). Väestön ikääntyminen vaikuttaa ikääntyvien ihmisten tarpeiden ja entistä paremman ostovoiman kautta (ns. silver economy) merkittävästi koko kansantalouden kulutuksen tasoon ja kulutusrakenteeseen.

Jo nyt huomattavan ja edelleen kasvavan väestöosuuden vuoksi eläkeikäisten ja eläkeikää lähestyvien kotitalouksien kulutusmahdollisuudet ja kulutuskäyttäytyminen ovat merkittävässä roolissa yksityisen kulutuskysynnän muotoutumisessa. Yli 60-vuotiaiden kotitalouksien osuus yksityisestä kulutuksesta oli 29 prosenttia vuonna 2012, kun se 20 vuotta aikaisemmin oli huomattavasti pienempi, 17 prosenttia. Yli 60-vuotiaiden kulutusosuus on siten kasvanut ajanjaksolla väestöosuutta enemmän. Myös yli 60-vuotiaiden tulo-osuus on kasvanut merkittävästi ollen vuonna 2012 jo reilu 30 prosenttia kaikkien kotitalouksien tuloista. (Kuvio 1.1.) Yli 60-vuotiaiden kotitalouksien merkitys on noussut siten sekä tulonsaaja-että kuluttajaryhmänä. Voidaan sanoa, että eläkeikäiset ovat suhteellisesti paremmin toimeentulevia ja enemmän kuluttavia kuin koskaan aiemmin.

Tutkimme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kotitalouksien kulutusta eri elämänvaiheissa sekä niitä muutoksia, joita ikäryhmien suhteellisessa kulutuksessa on ajan myötä tapahtunut. Kuvailimme kulutusta ja sen kehitystä liki kolmenkymmenen vuoden aikavälillä vuodesta 1985 vuoteen 2012. Ajanjaksolla työeläkejärjestelmä on saavuttanut täyden karttumisajan ja tältä osin eläkeläisten tulotaso ja kulutusmahdollisuudet ovat kohentuneet aikaisempien vuosien eläkeläisiin verrattuna. 2000-luvun eläkeläiset voivat siten olla kuluttajina varsin erilaisia aiempien vuosien eläkeläisiin verrattuna.

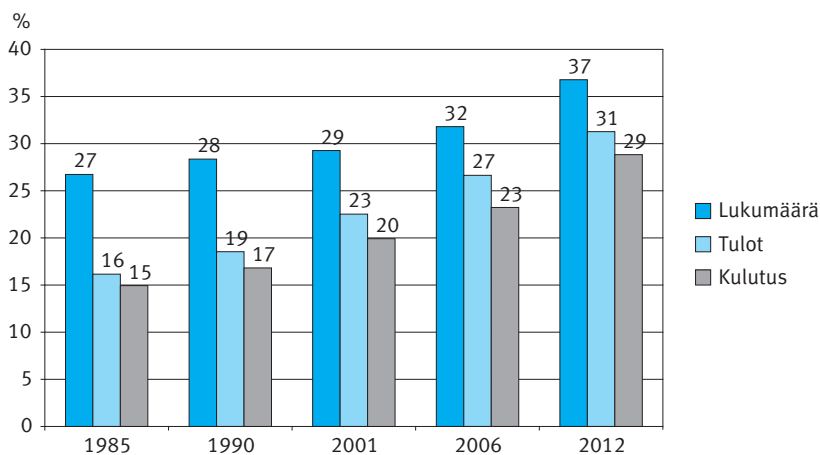
Tarkastelemme tässä raportissa eläkeikäisten ja työikäisten kulutuksen kehitystä viimeisen liki 30 vuoden aikana. Tutkimme kulutusta kulutuksen tason, kulutusasteen ja kulutuksen rakenteen kautta. Koska tämän päivän 60 vuotta täytäneet ovat tulotasonsa, koulutuksensa sekä terveytensä puolesta varsin erilaisia kuin vastaavan ikäiset 30 vuotta sitten, tarkastelemme eläkeikäisten kulutusta ja

sen muutosta ajanjaksolla lähemmin vielä viisivuotiskäluokittain sekä kohortti-tarkasteluna. Näin voimme tavoitella paneeliasetelmaa ja arvioida eri ikäkohorttien kulutusta, vaikka kyseessä ovatkin poikkileikkausaineistoihin perustuvat analyysit.

Eläkeikäisten keskimääräisen toimeentuloaseman paranemisesta huolimatta osa eläkeikäisten kotitalouksista on yhä varsin pienituloisia kansaneläkkeen tai takuueläkkeen varassa olevia talouksia. Tarkastelemme eriarvoisuuden kehittymistä ajanjaksolla sekä eläkeikäisten että työikäisten ikäryhmissä. Tässä tarkastelussa otamme yksityisen kulutuksen lisäksi myös julkisen kulutuksen huomioon.

Kuvio 1.1.

Yli 60-vuotiaiden kotitalouksien suhteellinen osuus (%).

2 Teoria ja aikaisempi tutkimus

Kulutus vaihtelee sekä kokonaistalouden että kotitalouksien tasolla vähemmän kuin käytettävissä olevat tulot (Attanasio 1999). Kaksi jo 1950-luvulla vakiintunutta selitystä tälle havainnolle ovat pysyväistulohypoteesi (Friedman 1957) ja elinkaarihypoteesi (Brunberg & Modigliani 1954). Lähestymistavat ovat toistensa sukulaisia siinä, että ne pyrkivät yksilön käyttäytymisestä käsin selittämään kokonaistaloudellista ilmiötä.

Elinkaarihypoteesi ja pysyväistulohypoteesi pohjautuvat alun perin Fisherin (1930) esittämään teoriaan tulevaisuuden huomioon ottavasta taloudenpitäjästä, joka tekee johdonmukaisia valintoja kulutuksen ja säästämisen suhteen. Kulutus päätös vaikuttaa pitkällä aikavälillä, koska siihen liittyvät tuotot ja kustannukset toteutuvat usein eri aikana. Fisherin teoriassa kulutus määräytyy kuluttajan elinajan odotettujen tulojen perusteella poiketen Keynesin (1936) teoriasta, jossa kulutuksen oletetaan määräytyvän henkilön sen hetkisten tulojen perusteella.

Sekä elinkaarihypoteesissa että pysyväistulohypoteesissa kulutus määräytyy odotettujen tulojen perusteella. Modiglianin ja Brumbergin (1954) elinkaarimallissa kulutus määräytyy henkilön jäljellä olevien elinvuosien varojen nykyarvon mukaan. Friedmanin (1957) pysyväistulohypoteesissa kulutus määräytyy odotettavissa olevan ns. pysyväistulon perusteella eivätkä satunnaiset tulovaihtelut juuri vaikuta kulutukseen. Toisin sanoen silloin, kun tulot ovat satunnaisesti pienet, kulutetaan tuloihin nähden paljon ja kun tulot ovat satunnaisesti suuret, kulutusaste on pieni. Kulutus jakautuu siten tasaisemmin kuin tulot. Hallin (1978) artikkeli on ehkä tunnetuin pysyväistulohypoteesia ja rationaalisia odotuksista testaava tutkimus. Hall osoitti, että mikäli kuluttajilla on rationaaliset odotukset ja pysyväistulohypoteesi pätee, ainoastaan yllättävä muutos tuloissa muuttaa kulutusta eivätkä kulutusmuutokset siten ole ennustettavissa.

Friedmanin (1957) lähestymistavassa kotitalouden elinvaiheella ei ole roolia kulutuskäyttäytymistä selitettäessä. Modigliani ja Brumberg sen sijaan näkivät säästämistä keskeisesti motivoivana tekijänä tarpeen varautua eläkeikaan: nuoret säästävät, jotta heillä olisi mahdollista kattaa vanhuusiän kulutus tai kulutus aikana, jolloin työtuloja ei jostain muusta syystä ole mahdollisuus ansaita. Tarkastelussa ansaittu varallisuus vaihtaa omistajaa yhden elinkaaren aikana. Nuorilla on vähän varallisuutta, keski-ikäisillä sen määrä kasvaa niin, että se on huipussaan eläkkeelle siirtymisen kynnyksellä, ja se kulutetaan eläkeaikana.

Elinkaarihypoteesin perusteella väestön ikärakenteella on merkitystä koko talouden kulutuksen ja tulojen välisen suhteen muotoutumisessa. Tämän vuoksi se on inspiroinut laajalti eläkejärjestelmien kokonaistaloudellisia vaikutuksia arvioivaa taloustieteellistä keskustelua.

Elinkaarihypoteesin ajatusta taloudenpitäjien halusta tasoittaa kulutusta suhteessa tulojen vaihteluun on sovellettu eripituisille aikajännteille. Yli elinkaaren ulottuvissa tarkasteluissa kulutuskäyttäytymistä on tarkasteltu työuran kattavalla tai suhdannesyklin ylittävillä ajanjaksoilla (Browning & Crossley 2001) sekä yksilöiden että koko talouden näkökulmasta. Elinkaarihypoteesin on todettu selittävän kohtuullisen hyvin elinkaaren keskivaiheen käyttäytymistä, mutta sekä nuorten että ikääntyneiden kulutuksen tulkinta sen avulla on vaikeaa (Attanasio 1999).

On ollut pitkään tunnettua, että kulutus alenee eläkkeelle siirryttäessä (Hamermesh 1984). Johtuuko tämä siitä, että ihmiset eivät osaa ennakoida eläkkeelle siirtymisen vuoksi alenevien tulojen taloudellisia seurauksia? Ovatko ihmiset lyhytnäköisiä eivätkä varaudu riittävästi eläkeaikaan, vai selittävätkö alempaa kulutus-tasoa jotkut muut tekijät?

Hurst (2008) listaa viisi eläkkeelle siirtymiseen liittyvää kulutuksen muutokseen liittyvää tekijää. Ensinnäkin menot alenevat tietyissä kulutusryhmissä voimakkaasti eläkkeelle siirryttäessä. Toinen havainto on, että näin käy erityisesti työntekoon liittyvässä kulutuksessa, kuten liikennemenoissa ja vaatetuksessa, sekä kotona että kodin ulkopuolella nautitun ruoan kulutuksessa. Kolmas havainto on, että nautitun ruoan määrä tai laatu ei muutu, vaikka menot pienenevätkin. Eläkkeellä käytetään enemmän aikaa ruoan laittamiseen, kotitarvetuotantoon ja edullisten tuotteiden etsintään. Neljäs havainto on, että eläkkeelle siirryttäessä yksilöllinen vaihtelu kulutuksen muutoksessa on huomattavaa. Vaikka elinkaarimalli täydennettynä kotitaloustuotannolla voisikin selittää kulutuksen tasaamisen eri elinvaiheissa, suurella osalla (noin neljänneksellä) väestöä kulutus alenee tavalla, jota ei voi tulkita elinkaarikehikon avulla. Viidentenä havaintona on se, että reaalisen kulutuksen alenema on usein ollut yhteydessä ei-vapaaehtoiseen eläkkeelle siirtymiseen tyypillisesti terveydentilan ennakoimattoman muutoksen vuoksi.

Myös kuluttajan likinäköisyys voi johtaa liian vähäisen säästämisen kautta kulutuksen laskuun eläkkeelle siirtymisen jälkeen, koska kuluttaja ei yksinkertaisesti ymmärrä säästämisen merkitystä tulevan kulutuksen kannalta tai ei kykene itsekontrollin puutteen takia säästämään. Kaikki kuluttajat eivät välttämättä kykene tekemään optimaalista säästämissuunnitelmaa tulojensa tasaamiseksi yli elin-aikansa. Tai jos kykenevätkin, eivät pysty sitä noudattamaan. Maunu ja Tenhunen (2010) luovat katsauksen tutkimukseen, jossa pohditaan mahdollisia syitä sille,

miksi yksilöllinen varautuminen eläkeajan kulutustarpeiden kattamiseksi on riittämätöntä.

Kulutuksen elinvaiheprofiilia, jossa kulutus kasvaa nuoruudesta keski-ikään ja alkaa laskea myöhemmällä iällä, on selitetty likviditeettirajoitteella (Thurrow 1969). Likviditeettirajoite johtaa siihen, että kuluttaja on lainarajoitteinen eli hänelle ei myönnetä vakuuksien puuttumisen takia lainaa. Nuoruusiässä kulutus olisi korkeammalla tasolla, jos lainarajoitetta ei olisi. Keski-ikänsä kulutus olisi vastavasti jonkin verran matalampaa, koska nuoruusiän matalaa kulutusta ei tarvitsisi kompensoida myöhemmällä iällä. Säästäminen voi olla vähäistä tai olematonta elinkaaren alkupuolella myös siksi, että tulevaisuuden kulutuksen matalan nykyarvon takia kuluttaja ei ole juurikaan valmis tinkimään nykyisestä kulutuksestaan tulevan hyväksi, koska arvostaa nykyistä kulutusta selkeästi tulevaa kulutusta enemmän.

Vaihtoehtoinen tapa tulkita kulutuksen kumpumaista elinkaariprofiilia on nähdä se kulutustottumusten aikaansaannoksena. Kärsimätön kuluttaja, joka haluaisi ajoittaa kulutuksensa elinkaaren alkupäähän, joutuu tasapainoilemaan malttamattomuutensa ja sen seikan välillä, että totutusta kulutustasosta on vaikea luopua. Tällöin elinkaaren alkupuolella säästetään enemmän kuin keski-ikässä, jotta varallisuuden avulla voidaan ylläpitää tulevaa kulutustasoa. Lopulta halukkuus kuluttaa pikemminkin tänään kuin huomenna johtaa iän myötä alenevaan kulutusprofiiliin (Kraft ym, 2013).

Toinen taloustieteellisessä tutkimuksessa tunnistettu elinkaarihypoteesista poikkeava havainto on se, että eläkeläiskotitaloudet käyttävät varallisuuttaan vähemmän kuin mitä pelkistetty elinkaarihypoteesi ennakoii ja eläkeiässä jopa säästetään osa vuosituloista (Poterba 1994; Börsch-Supan 2003).

Yksityisen säästämisen ohella ansiotulojen ja kulutuksen eroa eri elinvaiheissa voidaan kattaa tulonsiirroilla työtuloja hankkivilta tai työtuloista säästäneiltä muille väestöryhmille. Lakisääteinen eläkevakuutus, joka on väestön suhteen kattava kuten Suomessa, vähentää tarvetta varautua yksilöllisesti eläkeaikaa varten ja työuran aikana kerätyt sosiaalivakuutusmaksut oikeuttavat eläkkeeseen elinkaaren myöhemmässä vaiheessa. Kun nämä seikat otetaan huomioon, näyttäytyy tulojen ja kulutuksen välinen suhde enemmän alkuperäisen elinkaarihypoteesin mukaiselta (Jappelli & Modigliani, 2005).

Eläkeaikaiselle säästämislle on esitetty myös yksilön valintaan perustuvia motiiveja. Jos ja kun eläkkeellä oloajan pituus on epävarma, riskiä kaihtavat kansalaiset varautuvat kulutuksen jaksottamiseen toteutunutta pidemmälle ajalle (Davies 1981). Toisaalta voidaan varautua ennakoimattomiin terveydentilan muutok-

sista johtuviin menoihin (Palumbo 1999) tai muihin yllättäviin menoihin ja säästää puskuria ns. pahan päivän varalle. Myös perinnönjättömotiivi hidastaa varallisuuden purkamista, kun osa varallisuudesta halutaan jättää perintönä tuleville sukupolville (Hurd 1987; Kopczuk & Lutton 2007).

Keskeinen kotimainen kulutustutkimus on pitkälti empiiristä ja se perustuu suurimmaksi osin Tilastokeskuksen vuodesta 1966 asti keräämään kotitalouksien kulutusta mittaavaan kulutustutkimusaineistoon. Myös tähän kotitaloustasoiseen aineistoon perustuva aikaisempi tutkimus antaa viitettä siitä, että kulutusaste laskee vähitellen iän myötä (mm. Kiander ym. 2004; Niemelä 2008). Jatkamme tässä tutkimuksessa Tilastokeskuksen kulutustutkimusaineistoihin nojaavaa kotimaista empiiristä kulutustutkimusta.

3 Aineisto, käsitteet ja tutkimuskysymykset

Käytämme tässä raportissa tutkimusaineistona kuutta Tilastokeskuksen Kulutus-tutkimusta vuosilta 1985–2012. Tarkastelemme elinvaiheen mukaista kulutusta kulutushyödykkeisiin ja palveluihin kohdistuneiden menotietojen avulla. Tarkasteltava yksikkö on kotitalous, jonka menot on jaettu henkeä kohden. Kotitalouden elinvaihetta arvioidaan sen viitehenkilön eli kotitalouden suurituloisimman jäsenen iän ja sosioekonomisen aseman mukaan. Näin ollen kotitalouden työllisyystilannekin määrittyy viitehenkilön työllisyyden mukaan. Eläkeläiskotitaloudessa voi siten olla työssäkäyvä jäsen, mikäli tämän tulot ovat eläkkeellä olevaa pienemmät ja vastaavasti työssä olevan kotitalouteen voi kuulua myös eläkkeellä oleva pienituloisempi jäsen. Kotitalouden koon vaihtelu elinvaiheittain vaikuttaa sen kulloisiinkin kulutusmenoihin.

Olemme tehneet ikärajausten 25–59 ja 60 vuotta täyttäneisiin Barrin (2013 s. 74) tavoin työllisyysasteiden perusteella. Hän jakaa väestön elinvaiheet koulutautumiseen, aktiivi-aikaan ja eläke-aikaan sen perusteella, missä ikäluokissa työllisyysaste on kunakin tarkasteluhetkenä ylittänyt 50 prosenttia. Olemme soveltaneet Barrin ajatusta kotitaloustaasolle siten, että olemme luokitelleet työikäisiksi kotitalouksiksi ne ikäryhmät, joissa viitehenkilön työllisyysaste on ylittänyt 50 prosentin rajan jokaisena tarkasteluvuotena.

Vaikka 60–64-vuotiaiden työllisyysaste on noussut selvästi 2000-luvulla, 60–64 vuoden ikävälillä työllisyysaste yhä tyypillisesti laskee huomattavasti: vuonna 2012 55–59-vuotiaiden työllisyys oli 74 prosenttia, kun se 60–64-vuotiailla oli 43 prosenttia. 1990-luvulla 60–64-vuotiaista vain 17–25 prosenttia oli töissä. (Tilastokeskus 2015, Työvoimatutkimus). Myös eläkkeellesiirtymisiän odote puoltaa 60-vuoden ikärajausta. Vuonna 2012 eläkkeellesiirtymisiän odote oli 60,9 vuotta (Kannisto 2013).

Aineistossa havaittu viitehenkilön perusteella määritelty kotitalouksien työllisyys on vaihdellut paljon ennen 90-luvun lamaa edeltävistä korkeista työllisyysosuuksista lama-ajan mataliin ja 2000-luvulla jälleen kohoaviin osuuksiin. 25–29-vuotiaiden kotitalouksista valtaosa on ollut tarkasteluajan töissä; sen sijaan 20–24-vuotiaiden kotitalouksien työllisyysosuus on pyörinyt laman jälkeen reilun 50 prosentin tuntumassa. 55–59-vuotiaiden kotitalouksien työssäolo on ollut koko tarkastelujakson lamavuotta lukuun ottamatta 70 prosentin tuntumassa. Aina vuoteen 2001 asti 60–64-vuotiaiden kotitalouksista selvästi alle puolet on ollut työelämässä. 60–64-vuotiaiden kotitalouksissa työssäolo on kivunnut 2000-lu-

vulla ripeästi ja oli viimeisenä tutkimusvuonna jo liki 60 prosenttia. Tätä vanhemmassa ikäryhmässä eli yli 65-vuotiailla työllisyys on ollut vähäistä koko tarkastelujakson. (Taulukko 3.1.)

Taulukko 3.1.

Töissä olevien viitehenkilöiden osuus iän mukaan kotitalouksissa 1985–2012.

	1985	1990	1995	2001	2006	2012
20–24	70	79	46	54	55	55
25–29	92	93	72	86	79	81
55–59	70	69	59	72	74	78
60–64	40	28	18	34	48	59
65–69	10	4	5	7	6	16

Kulutuksen käsitteistä

Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen kulutuskäsite perustuu Eurostatin (2003) suosituksiin. Tämän mukaan kotitalouden kulutusmenot muodostuvat kulutustavaroiden ja palveluiden ostojen lisäksi saaduista tavaroista ja palveluista ja kulutukseen rinnastettavista tulonsiirroista (kulutuslainojen korot, ammattiyhdistysten jäsenmaksut ym.) sekä kulutuksen laskennallisista eristä, kuten asuntotulosta ja kotitalouden omien tuotteiden (esimerkiksi maataloustuotteet, puutarha) arvosta (tuottajahinnan mukaan).

Asuntotulo lasketaan omistusasujille laskennallisten bruttovuokrien ja asunnon käyttömenojen (asuntolainan korot, vakuutukset, hoitovastikkeet, korjauskustannukset yms.) erotuksena. Laskennallinen bruttovuokra määritellään vastaavanlaisen vuokra-asunnon markkinavuokran perusteella. Koska asuntotulo perustuu bruttovuokrien kehitykseen, omistusasuntojen hintakehitys ei suoranaisesti vaikuta siihen. Asuntotulo ei esimerkiksi laskenut laman aikana, vaikka asuntojen hinnat romahtivat, sillä reaaliavuokrissa ei näkynyt vastaavaa laskua (Kivistö 2012). Kulutukseen lasketaan mukaan saadut lahjat, mutta ei muille talouksille annettu- ja lahjoja. Kulutukseen ei lasketa myöskään lainojen lyhennyksiä eikä esimerkiksi investoinneiksi katsottavan omaisuuden, kuten asunto, hankintaa ja sen peruskorjauksia. Tarkempi kuvaus eri kulutuseristä on luettavissa Kulutustutkimuksen käyttäjän käsikirjasta (Tilastokeskus, Kulutustutkimus 2012).

Tulokäsitteenä tässä raportissa käytetään käytettävissä olevia ekvivalenttituloja. Käytettävissä olevat tulot muodostuvat kaikkien kotitalouden jäsenten yhteenlasketuista tuotannontekijätuloista (työtulot + pääomatulot mukaan lukien omis-

tusasunnosta saatava laskennallinen tulo) sekä saaduista tulonsiirroista ja luontaiseduista, joiden summasta on vähennetty maksetut tulonsiirrot. Tulot jaetaan henkeä kohden ns. ekvivalenssiskaalalla, joka ottaa huomioon yhdessä asumisen skaalaedut.

Ekvivalenssiskaalan eli kulutusyksikköluvun ajatuksena on saada erikokoiset ja rakenteeltaan erilaiset kotitaloudet keskenään vertailukelpoisiksi. Pienempi kotitalous tulee toimeen pienemmällä kulutuksella (tuloilla) kuin suuri kotitalous. Kulutuksessa on kuitenkin skaalaetuja, joten saman hyvinvoinnin tason saavuttaminen ei vaadi suurelta kotitaloudelta suhteellisesti yhtä suuria tuloja kuin pieneltä kotitaloudelta. Kulutusyksiköllä pyritään ottamaan tämä huomioon. Kulutusyksikkönä kulutustutkimuksessa on tässä tutkimuksessa käytetty niin sanottua OECD:n muunnettua asteikkoa (OECD modified scale), jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1,0, seuraavat 14 vuotta täyttäneet jäsenet 0,5 ja alle 14-vuotiaat lapset 0,3. Esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen kotitalouden kulutusyksikkö on 2,1. Näin nelihenkinen perhe, jonka tulot ovat 21 000 euroa, on samalla hyötytasolla kuin yhden hengen talous 10 000 euron tuloilla.

Aineisto

Kulutustutkimus on Tilastokeskuksen teettämä otostutkimus. Sen perusjoukon muodostavat Suomessa vakinaisesti asuvat kotitaloudet eli ns. kotitalousväestö. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät ulkosuomalaiset ja laitospöytä, johon kuuluvat pitkäaikaisesti sairaaloissa, vanhainkodeissa, hoitolaitoksissa, vankiloissa ym. asuvat¹. Kulutustutkimusaineisto on kerätty sekä käynti- että puhelinhaastatteluina. Vuoden 2012 aineisto on toteutettu pelkästään puhelinhaastatteluina. Tämä todennäköisesti lisäsi vastauksia, sillä niiden kotitalouksien osuus, joita ei tavoitettu puhelimitse, kasvoi edelliseen eli vuoden 2006 otokseen nähden lähes yhdeksän prosenttiyksikköä. Tutkimukseen vastanneiden kotitalouksien lukumäärä on vaihdellut 8 250 (vuonna 1990) ja 3 550 (vuonna 2012) välillä ja vastausprosentti samojen vuosien 70 ja 43 välillä (liitetäulukko 1). Aineiston keruu ja katoanalyysi on kuvattu tarkemmin Kulutustutkimus 2012 käyttäjän käsikirjassa.

Tarkastelemme tässä raportissa kotitaloutta pääosin kotitalouden viitehenkilön eli sen suurituloisimman jäsenen kautta. Työikäisten kotitalouksien viitehenkilöistä selvästi suurempi osa on miehiä. Sen sijaan 60 vuotta täyttäneillä naisten osuus on ollut hieman suurempi ennen 2000-lukua. Tultaessa 2000-luvulle tä-

1 Esimerkiksi vuosien 1997 ja 2012 välillä yli 80-vuotiaista naisista reilu 80 prosenttia ja miehistä noin 90 prosenttia asui kotona (Sotkanet 2015).

mä ero on tasoittunut, mikä liittyy aineistossa ilmenevään yksinasumisen vähentymiseen kyseisessä ikäluokassa. (Taulukko 3.2.) Yhden aikuisen kotitalouksien osuus on laskenut 65–79-vuotiailla selvästi sitten vuoden 1990 (liitetaulukko 2). Tämä selittyy osaltaan sillä, että tämä ikäluokka ei enää ollut sodassa rintamaikäinen. Vaikka miesten eliniänodote on noussut ajanjaksolla hieman naisia nopeammin (Tilastokeskus 2013, Kuolleet), se on yhä selkeästi naisia matalampi ja tästä syystä ikääntyneiden yksinasuminen koskettaa yhä useammin naisia. Yleisesti voidaan todeta, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä yleisempää yksinasuminen on.

Taulukko 3.2.

Kotitalouksien jakautumia (%) taustamuuttujittain 1985–2012 viitehenkilön iän mukaan.

	1985		1990		1995		2001		2006		2012	
	25–59	60+	25–59	60+	25–59	60+	25–59	60+	25–59	60+	25–59	60+
Viitehenkilön sukupuoli												
Mies	72	43	68	46	66	47	67	50	67	50	63	51
Nainen	28	57	32	54	34	53	33	50	33	50	37	49
Viitehenkilön sos.ekon asema												
Muu	3	3	3	0	15	3	10	2	11	2	11	2
Töissä	92	15	91	8	79	6	86	10	83	14	85	22
Eläkkeellä	5	82	6	91	5	91	5	89	6	84	5	76
Kotitaloudessa 18+ jäseniä												
Yksi	27	57	28	58	33	56	34	54	35	57	36	50
Kaksi tai useampi	73	43	72	42	67	44	66	46	65	43	64	50
Kotitalouden tulot												
Alin viidennes	11	35	11	39	15	24	15	22	15	22	15	21
II viidennes	16	29	17	27	16	29	15	30	16	27	15	27
III viidennes	22	15	22	14	21	21	20	22	21	20	20	20
IV viidennes	25	9	25	10	24	14	25	13	23	17	26	14
Ylin viidennes	25	11	25	10	25	13	25	13	25	14	23	18

Yli 60-vuotiaiden kotitalouksien työssä olevien osuus on noussut tultaessa 2000-luvulle ollen vuonna 2012 reilut 20 prosenttia. Samalla 60 vuotta täyttäneiden kotitalouksien tuloasema on suhteellisesti parantunut. 90-luvun laman aikana eläkeläisten suhteellinen tuloasema kohentui työikäisen väestön keskimääräisen tulotason laskiessa. Työeläkejärjestelmän täysimääräisen voimaantumisen myö-

tä 2000-luvulla työeläkkeet ovat voineet karttua täyden 40 vuoden työhistorian perusteella. 60 vuotta täyttäneet eivät olleetkaan 2000-luvulla enää alimmassa tuloviidenneksessä yliedustettuina vastaavalla tavalla kuin vuosina 1985 ja 1990. (Taulukko 3.2.) Erityisesti 60–69-vuotiaiden suhteellinen tuloasema on 2000-luvulla kohentunut (liitetaulukko 2).

Tutkimusasetelma ja käytetyt menetelmät

Tutkimme kulutuksen kehitystä työ- ja eläkeikäisen väestön osalta kulutuksen tason, kulutusasteen sekä kulutuksen rakenteen kannalta. Vertaamme pääsääntöisesti 60 vuotta täyttäneiden kotitalouksien kulutusta 25–59-vuotiaiden kotitalouksien kulutukseen. Tämän lisäksi tutkimme 60 vuotta täyttäneiden kotitalouksien kulutusta ja kulutuksen rakennetta tarkemmin viisivuotisikäluokittain. Tutkimme myös kulutuksen jakautumista tulojen mukaan eri ikäryhmissä. Kutsumme tässä raportissa jatkossa 60 vuotta täyttäneiden kotitalouksia eläkeikäisiksi kotitalouksiksi ja 25–59-vuotiaiden kotitalouksia työikäisiksi kotitalouksiksi. Kotitalouden ikä määräytyy kotitalouden viitehenkilön iän mukaan.

Erityisenä mielenkiinnon kohteena raportissa ovat eläkeikäisten ja työikäisten kulutuserot ja se, miten eläkeikäisten kotitalouksien kulutus kehittyy ikääntymisen myötä. Tarkastelemme tätä sekä ristiintaulukoinnin että kvasikohorttianalyysin avulla. Kvasikohorttitarkastelussa ikäkohortit on jaettu syntymävuoden mukaan viisivuotisikäluokkiin, jolloin voidaan analysoida kunkin ikäluokan kulutuksen kehitystä ajassa, sillä tutkimusaineisto on kerätty 5–6 vuoden välein. Näin voidaan tavoitella paneeliasetelmaa, vaikka kyseessä ovatkin poikkileikkausaineistoihin ja eri kotitalouksiin perustuvat analyysit.

4 Kulutuksen kehitys

Tässä luvussa tarkastelemme vuosien 1985, 1990, 1995, 2001, 2006 ja 2012 kulutustutkimusaineistoihin pohjautuen 25–59-vuotiaiden sekä 60 vuotta täyttäneiden kotitalouksien kulutusta. Tutkimme kulutusta sen euromääräisen tason sekä kulutustasteen, eli kotitalouden kulutusmenojen tulo-osuuden, kautta. Tarkastelemme aluksi kulutuksen ja tulojen euromäärän kehitystä ajanjaksolla ja tämän jälkeen kulutuksen tasoa ja astetta tulojen mukaan. Lisäksi tutkimme kulutuksen kehitystä ajanjaksolla kvasikohorttianalyysin avulla. Viimeiseksi katsomme kulutuksen rakennetta. Näiden tarkastelujen kautta näemme, miten kulutus on muuttunut ajanjaksolla ja miten kulutus on kehittynyt suhteessa tuloihin. Onko kehitys ollut samankaltaista eri-ikäisissä kotitalouksissa vai onko ajanjaksolla tapahtunut muu-
tosta kulutuksen ikäprofiilissa?

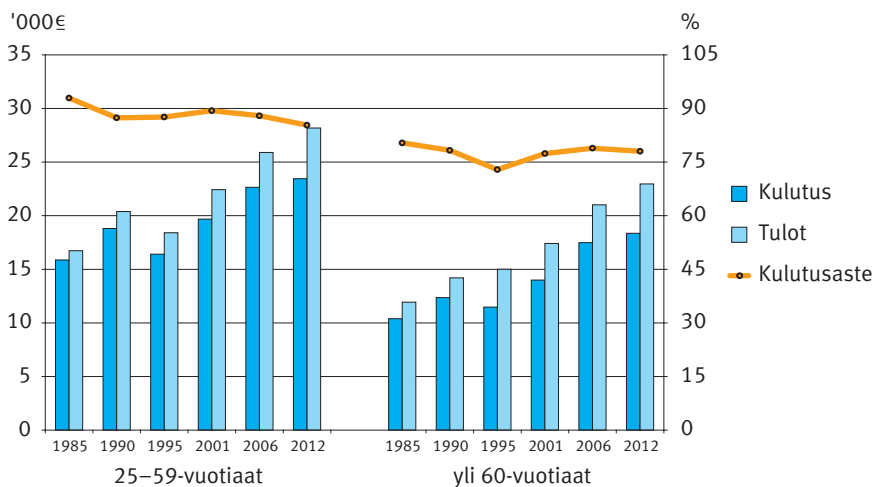
4.1 Eläkeikäisten (60+) ja työikäisten (25–59) kulutuksen ja tulojen taso

Työikäisten kulutus on ollut eläkeikäisiä korkeampaa koko tarkastelujakson. Näiden ryhmien väliset erot ovat kuitenkin suhteellisesti kaventuneet tul-
taessa 1990-luvulta 2000-luvulle: eläkeikäisten kulutus oli 63 prosenttia työikäisten henkeä kohden lasketuista kulutusmenoista vuonna 1985, mutta 78 prosenttia vuonna 2012 (kuvio 4.1). Eläkeikäisten kulutuksen suhteellinen kasvu selittyy 60–69-vuotiaiden kotitalouksien suhteellisen aseman ja kulutusmahdollisuuksien parantumisella 2000-luvulla (liitetaulukko 2). Taustalla vaikuttaa 60–64-vuotiaiden 2000-luvulla noussut työllisyys. Samaan aikaan alkavat eläkkeet ovat olleet aiempaa korkeampia työeläkejärjestelmän karttuma-ajan tultua täysimääräisenä voimaan.

1990-luvun laman myötä kulutusmenot laskivat molemmissa ikäryhmissä. Työikäisten kulutus laski suhteellisesti enemmän, yli kymmenen prosenttia. Vuosien 1995 ja 2006 välillä kulutus nousi selvästi. Erityisen voimakkaasti kasvoi eläkeikäisen väestön kulutus. Tämän jälkeen nousu on ollut hitaampaa. Työikäisten kulutuksen kasvu on ollut eläkeikäisiä maltillisempaa. (Kuvio 4.1 ja Taulukko 4.1.)

Kuvio 4.1.

Ekvivalentit kokonaiskulutusmenot, käytettävissä olevat tulot sekä kulutusaste (%) erikäisissä kotitalouksissa vuoden 2012 hinnoilla.

Taulukko 4.1.

Kulutuksen tason muutos edelliseen tarkasteluvuoteen nähden, prosenttia.

	1990/1985	1995/1990	2001/1995	2006/2001	2012/2006
25–59	18,5	-12,8	19,9	15,1	3,5
60+	18,9	-7,1	21,9	24,9	5,0

Samansuuntainen kehitys on nähtävissä tuloissa: yli 60-vuotiaiden keskimääräiset reaalitytulot ovat lähes kaksinkertaistuneet tarkastelujaksolla ja heidän osuutensa kokonaistuloista on kasvanut (kuviot 1.1 ja 4.1). Toisin kuin kulutuksen suhteen, ikääntyneen väestön tulot eivät laskeneet juurikaan laman aikana. Tämä selittyy tuotannontekijätulojen vaatimattomalla roolilla heidän tulonmuodostuksessaan.

Kulutusastetarkastelu

Kulutusasteella mitataan sitä, kuinka suuren osan kotitalous kuluttaa käytettävissä olevista tuloistaan. Eläkeikäisten kulutusaste on pysynyt tarkastelujaksolla lama-aikaa lukuun ottamatta melko samana, vajaassa 80 prosentissa. Työikäisten kulutusaste on ollut koko tarkastelujakson eläkeikäisiä korkeampi. Vuonna 1985 työikäisten kulutusaste oli erityisen korkea, tällöin työikäiset kuluttivat keskimäärin yli 90 prosenttia tuloistaan. 1990- ja 2000-luvuilla työikäisten kulutusaste on las-

kenut alle 90 prosentin eli työikäisten mediaanikulutus on kasvanut tänä aikana mediaanituloja hitaammin. (Kuvio 4.1.)

Elinkaarihypoteesi olettaa kuluttajien tasaavan kulutusmenojaan elinkaarellaan siten, että he ottavat nuorena lainaa, säästävät keski-iässä ja eläkeiässä kuluttavat säästönsä. Tämän hypoteesin mukaan kulutusasteen tulisi olla vanhemmilla ihmisillä työikäisiä korkeampi. Se, että eläkeikäisten kotitalouksien kulutusaste on tämän aineiston mukaan työikäisiä matalampi (kuvio 4.1), voi tukea useissa muissa empiirisissä tutkimuksissa tehtyjä havaintoja siitä, että kuluttajat ovat heterogeenisiä eivätkä läheskään kaikki toimi elinkaarihypoteesien olettamalla tavalla (mm. Poterba 1984; Börsch-Supan 2003). On kuitenkin huomattava, että elinkaarihypoteesi kuvaa yksilön käyttäytymistä eikä tässä kuvattu kotitalouden kulutuskäyttäytyminen välttämättä kuvaa hyvin kotitalouden sisällä olevan yksilön kulutuskäyttäytymistä (aiheesta lisää keskustelua Riihelä 2006).

Ylipäänsä sille, että kulutusaste eläkeiässä ei ole niin korkea kuin elinkaarihypoteesi perusmuodossaan ennakoi, voi olla useita syitä. Kuluttaja ei välttämättä kuluta kaikkia säästöjään ja varallisuuttaan, koska hän haluaa jättää osan varallisuudestaan perintönä tuleville sukupolville (Hurd 1987; Kopczuk & Lutton 2007) ja toisaalta pitää yllä puskuria pahanpäivän varalle esimerkiksi terveystarvikkeiden toteutumista silmälläpitäen (Palumbo 1999). Kuten tässäkin kotitalouksien kulutuskäyttäytymisestä havaitaan (kuvio 4.1), osa kuluttajista säästää vielä eläkeiässä. Säästöjen jakaminen jäljellä oleville elinvuosille on vaikeaa, koska eliniän pituus ei yleensä ole tiedossa (Davies 1981).

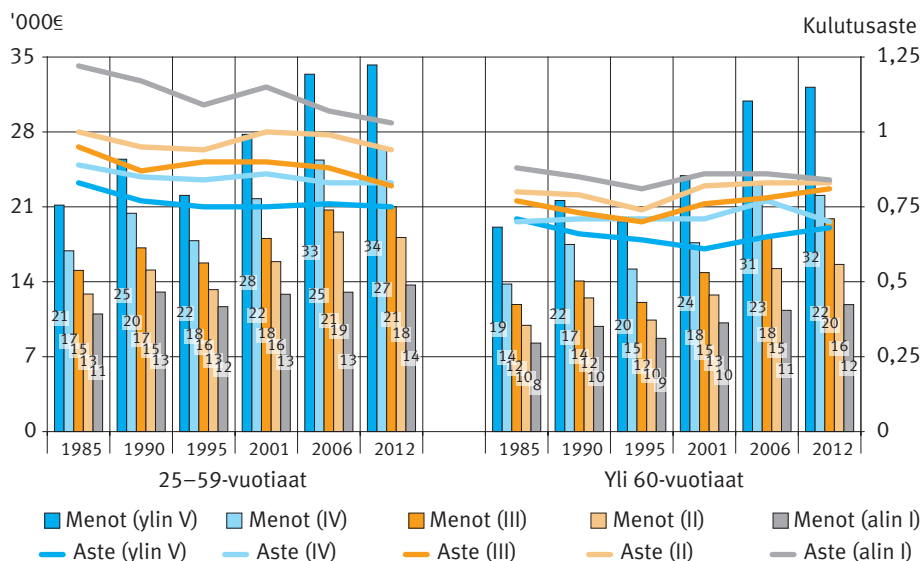
4.2 Kulutuksen jakautuminen eri tuloryhmien kesken

Sekä eläke- että työikäisten kulutusmenot ovat kasvaneet ajanjaksolla selvästi kaikissa tuloluokissa lamavuotta 1995 lukuun ottamatta. Kulutusmenot ovat kasvaneet suhteellisesti eniten ylimmissä tuloluokissa. Eläkeikäisten kulutusmenot ovat kasvaneet työikäisiä enemmän. Kaikissa muissa paitsi alimmassa tuloviidenneksessä eläkeikäisten kulutusmenot ovat ajanjaksolla kasvaneet keskimäärin 60 prosenttia ja alimmassakin tuloviidenneksessä kasvua on ollut reilut 40 prosenttia. Työikäisillä erityisesti keskituloisten ja tätä pienempituloisten kulutusmenojen kasvu on ollut ajanjaksolla eläkeikäisiä maltillisempaa ollen noin 40 prosentin tuntumassa ja alimmassa tuloviidenneksessä 25 prosenttia. Siten, vaikka eläkeikäisten kulutusmenot ovat kaikissa tuloluokissa työikäisiä pienemmät, työikäisten ja eläkeikäisten välinen kulutuksen ero on tasoittunut ajanjaksolla. (Kuvio 4.2 ja Liitetaulukko 3.)

Kuvio 4.2.

Ekvivalenttien kulutusmenojen ja kulutusasteen mediaanit tuloviidenneksittäin 1985–2012. Kulutusmenot ovat vuoden 2012 hintatasossa.

”Mitä pienemmät tulot, sitä suurempi osa niistä kulutetaan” – pätee erityisesti työikäisten keskuudessa. Ylimmässä tuloviidenneksessä työikäisten kulutusmenot ovat olleet 1990- ja 2000-luvuilla noin 75 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista tuloista; alimmassa tuloviidenneksessä tämä osuus on ollut yli 100 prosenttia eli kulutusmenot ovat olleet tuloja suurempia. Yli 60-vuotiaiden kulutusaste ei eroa yhtä paljon tulojen mukaan. Eläkeikäisten talouksissa kulutusaste jää myös alimmassa tuloviidenneksessä selvästi alle tulojen, noin 85 prosenttiin. Ylimmässä tuloviidenneksessä eläkeikäisten kulutusaste on vaihdellut ajanjaksolla 60 ja 70 prosentin välillä. (Kuvio 4.2 ja Liitetaulukko 3.)

Eriarvoisuus on jonkin verran kasvanut ajanjaksolla, kun verrataan ylimmän ja alimman tuloviidenneksen kulutusmenojen kehitystä toisiinsa (kulutusmenojen 80/20-suhde). Kun ennen 2000-lukua eläkeikäisten kulutusmenot olivat ylimmässä tuloviidenneksessä noin 2,3-kertaiset alimman tuloviidenneksen kulutusmenoihin nähden, 2000-luvulla ero on kasvanut 2,7-kertaiseksi. Työikäisellä väestöllä vastaava ero on kasvanut hieman enemmän, mutta ero on yhä eläkeikäisiä jonkin verran pienempi. (Taulukko 4.2.)

Sama havainto tehdään tulojen osalta: ylimmän ja alimman tuloviidenneksen väliset tuloerot ovat 2000-luvulla kasvaneet molemmissa ikäryhmissä. Eläkeikäisten ja työikäisten väliset tuloerot ovat lamaa ja viimeistä havaintovuotta

lukuun ottamatta olleet samaa tasoa. Lama kosketti lähinnä työikäistä väestöä ja tuolloin työikäisten väliset tuloerot olivat eläkeikäisiä suuremmat. Vuonna 2012 eläkeikäisten väliset tuloerot olivat työikäisiä suuremmat. (Taulukko 4.2.)

Vuosien 2006 ja erityisesti vuoden 2012 parantunut työllisyystilanne 60–64-vuotiaiden ikäryhmässä on osaltaan kasvattanut sekä kulutus- että tuloeroja 60 vuotta täyttäneen väestön keskuudessa. Toisaalta jo eläkkeellä olevien ryhmä on muuttunut ajanjaksolla, sillä eläkkeellä olevien joukossa on entistä vähemmän niitä, joiden työeläke on jäänyt pieneksi vajaiden karttumavuosien takia.

Kun eriarvoisuutta mitataan 80/20-suhteen kautta, eli vertaamalla tulojakautuman ääripäiden kulutusmenoja ja tuloja, kulutuksen kautta mitattu eriarvoisuus on pienempää kuin tulojen kautta mitattu (taulukko 4.2). Tulojen ja kulutuksen jakautumista voidaan mitata myös Gini-kertoimen avulla. Gini-kerroin mittaa koko aineiston tulojen ja kulutuksen jakautumista. Gini-kertoimen arvot vaihtelevat 0 ja 1 välillä: täydellisen tasaisessa tulonjaossa arvo on 0 ja täysin epätasaisen tulonjaon toteutuessa arvo on 1, jolloin yksi henkilö saa kaiken tulon.

Taulukko 4.2.

Kulutuksen ja tulojen 80/20-suhde (eli ylimmän tuloviidenneksen mediaanikulutusmenojen/mediaanitulojen suhde alimman tuloviidenneksen vastaaviin) sekä Gini-kerroin viitehenkilön iän mukaan vuosina 1985–2012.

	1985	1990	1995	2001	2006	2012
Kulutusmenot, 80/20 suhde						
25–59	1,93	1,95	1,89	2,17	2,56	2,50
60+	2,31	2,20	2,25	2,35	2,73	2,71
Tulot, 80/20 suhde						
25–59	2,67	2,64	2,62	3,19	3,28	3,15
60+	2,67	2,64	2,48	3,20	3,29	3,23
Kulutusmenot, Gini-kerroin						
25–59	0,24	0,23	0,23	0,25	0,25	0,27
60+	0,27	0,25	0,28	0,27	0,28	0,29
Tulot, Gini-kerroin						
25–59	0,19	0,20	0,21	0,26	0,25	0,24
60+	0,23	0,22	0,23	0,27	0,31	0,27

Myös Gini-kertoimella mitattuna ilmenee, että eläkeikäisten välinen kulutus on jakautunut koko tarkastelujakson jonkin verran epätasaisemmin kuin työikäisten. Myös tuloerot näyttävät olevan eläkeikäisten keskuudessa hieman työikäisiä korkeammat. Kulutus on jakautunut ajanjaksolla suhteellisen samanlaisena

vuotta 2012 lukuun ottamatta, jolloin kulutuserot näyttävät hieman kasvaneen 60 vuotta täyttäneiden välillä. Eläkeikäisten tuloerot ovat myös hieman korkeammat 2000-luvulla kuin tätä ennen. (Taulukko 4.2.) Rantalan (2011) mukaan eläkeläisten tuloerojen kasvu 2000-luvulla paikantuu eläkkeensaajien ylimmän tulokymmenyksen tulojen kasvuun ja se selittyy pitkälti tämän tulonsaajaryhmän pääomatulojen kasvulla.

Gini-kertoimen kautta tarkasteltuna kulutus ja tulot jakautuvat keskenään tasaisemmin kuin tarkasteltaessa ainoastaan tulojakauman ääripäitä, mitä 80/20-suhdeluku ilmaisee. Kulutuksen kautta määritelty eriarvoisuus näyttää Gini-kertoimella mitattuna itse asiassa hieman suuremmalta kuin tulojen kautta tarkasteltuna. (Taulukko 4.2.) Tämä on loogista, sillä pienituloisten kulutusaste on korkea erityisesti mitä nuorimmista kotitalouksista on kyse. Pienituloiset kuluttavat suuremman osan tuloistaan, tai jopa yli omien tulojensa, ja näin ollen verrattaessa ainoastaan pienituloisimpia suurituloisimpiin kulutus jakautuu tuloja tasaisemmin.

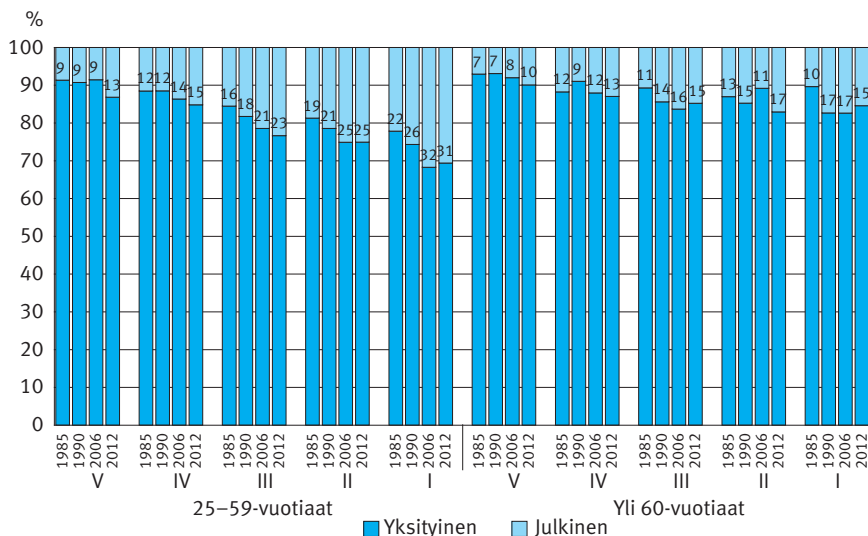
Taulukon tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon suhteellisen pieni otoskoko ja erityisesti 2000-luvulla pienentynyt vastausprosentti (liitetaulukko 1). Vastauskato ei ole sattumanvaraista vaan se on yhteydessä muun muassa kotitalouden tuloihin, kokoon ja koulutukseen. Tilastokeskuksen tekemän katoanalyysin mukaan vastauskato on sidoksissa tuloihin siten, että kato on ollut suurinta sekä pieni- että suurituloisilla kotitalouksilla. Perusaineiston vinous on syytä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa, vaikka aineiston vinoudesta johtuvaa harhaa onkin korjattu käytetyssä tutkimusaineistossa painotuksen avulla.

Julkisen kulutuksen merkitys kulutuserojen tasaajana

Edellä taloudellisen hyvinvoinnin jakautumista kotitalouksien välillä tarkasteltiin niiden käytettävissä olevien tulojen ja yksityisten kulutusmenojen avulla. Julkisen talouden tarjoamilla maksuttomilla tai hintatuetuilla yksilöllisillä koulutus-, terveydenhuolto- ja hoivapalveluilla on huomattava merkitys yksilöiden hyvinvointiin. Koska julkiset palvelut eivät jakaudu samalla tavoin kuin yksityinen kulutus, niiden ottaminen huomioon vaikuttaa kulutuksen jakautumiseen eri tuloryhmien välillä. Kansantalouden tilinpidon mukainen yksilöllisten julkispalveluiden arvo oli 32,8 miljardia euroa vuonna 2012, mikä oli lähes kolmannes suhteessa tilinpidon mittaamaan kotitalouksien kulutukseen (liitetaulukko 4).

Kuvio 4.3.

Julkisen kulutuksen merkitys eri tuloluokissa työkäisten ja eläkeikäisten kotitalouksien keskuudessa.

Kulutustutkimusten yhteydessä on arvioitu yksilöllisten julkispalveluiden arvoa otoksen kotitalouksien osalta. Kansantalouden tilinpidossa ja kulutustutkimuksissa raportoiduissa arvoissa on jonkin verran eroja kotitalouksien kulutuksen ja käytettävissä olevien tulojen suhteen (vrt. liitetaulukko 4). Erot ovat erityisen suuria yksilöllisten julkispalveluiden käytön kohdalla. Tämä johtuu siitä, että merkittävä osa terveydenhuolto- ja hoivapalveluista kohdentuu laitosväestöön, joka ei tässä otostutkimuksessa ole mukana.

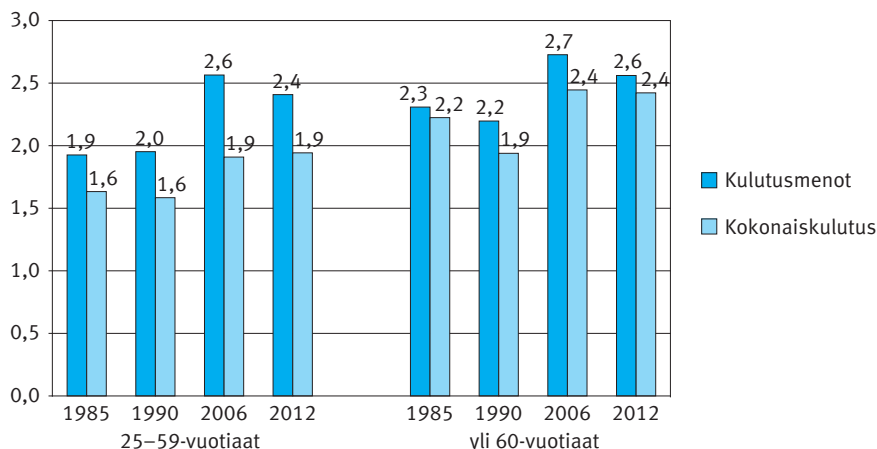
Julkispalveluiden käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt kaikissa tuloluokissa kummankin ikäryhmän osalta. Vielä enemmän nämä menot ovat kuitenkin kasvaneet koko väestön osalta. Tämä ilmenee siten, että julkispalveluiden käyttö kulutustutkimuksen kohdejoukossa on koko tarkastelujakson pienentynyt suhteutettuna julkispalveluiden kokonaiskulutukseen (liitetaulukko 4). Tämä johtuu siitä, että vaikka laitosväestön osuus ikääntyneiden keskuudessa on pysynyt suhteellisen vakaana, ikääntyneen väestön määrä laitoksissa on suurten kohorttien sekä elinajanodotteen kohoamisen vuoksi jatkuvasti kasvanut. Tämä on lisännyt iäkkään laitoksissa asuvan väestön suhteellista kulutusosuutta julkisten palveluiden kokonaisuudesta.

Julkisen kulutuksen suhteellinen merkitys alemmissa tuloryhmissä korostuu, ehkä yllättäen, erityisesti työkäisen väestön kohdalla (kuvio 4.3). Ikääntyneen

väestön osalla korostuu se, että julkisten palveluiden käyttö kohdistuu terveys- ja hoivapalveluiden osalta paljolti väestöön, joka ei ole mukana tarkastelujoukossa. Osaltaan se, että julkis palveluiden kulutus kohdentuu alimpiin tuloluokkiin, on seurausta palveluiden käytön ajoittumisesta elinvaiheen alkupäähän. Tuolloin elinvaiheesta (esimerkiksi opiskelu) johtuen sijoitetaan tulojakauman alempiin luokkiin. Toisaalta vaikkakin julkinen kulutus painottuu suhteessa tuloihin enemmän pienituloisiin kotitalouksiin, julkiset palvelut ovat kuitenkin jakautuneet absoluuttisina euromäärinä melko tasaisesti eri tuloluokkiin.

Kuvio 4.4.

Ylimmän tuloviidenneksen mediaanitulot, yksityiset kulutusmenot ja kokonaiskulutusmenot suhteessa alimman tuloviidenneksen vastaaviin.

Julkisen kulutuksen huomioiminen alentaa eriarvoisuutta verrattuna asetelmaan, jossa kulutuksen jakautumista tarkastellaan ainoastaan yksityisen kulutuksen kautta. Julkisella kulutuksella on selkeästi suurempi merkitys työikäiselle väestölle, mutta on huomattava, että tämä tulos koskee ainoastaan ei-laitoksissa asuvaa väestöä. (Kuvio 4.4.)

Eriarvoisuus on kasvanut kaikilla mittareilla tarkasteltuna molemmissa ikäryhmissä. Käytettävissä olevilla tuloilla tai yksityisellä kulutuksella mitattuna se on kasvanut suurin piirtein saman verran kummassakin ikäryhmässä. Julkisen kulutuksen huomioiminen tasaa kotitalouksissa asuvien eriarvoisuuden kasvua erityisesti työikäisen väestön keskuudessa. Toisaalta vaikka eriarvoisuus on myös kulutuksella mitattuna kasvanut, työikäisten ja eläkeikäisten välinen kulutuksen ero on tasoittunut ajanjaksolla.

4.3 Kulutus iän mukaan

Edellä olemme kuvailleet kulutuksen muutosta eri näkökulmista elinvaiheiden mukaan vertailemalla työ- ja eläkeikäisten ikäryhmiä vuosien 1985–2012 välillä. Nyt tarkennamme kuvausta ja tarkastelemme kulutusta viisivuotisikäjaolla. Laajennamme näkökulmaa myös siihen, miten eri aikoina syntyneiden kulutus on kehittynyt heidän ikääntyessään tarkasteltavan vajaan kolmenkymmenen vuoden jakson aikana.

Kulutus ikäryhmittäin

Eläkeikäisten kulutusmenot ovat euromääräisesti työkäisiä matalammat kaikkina tarkasteluvuosina. Pääsääntöisesti 60 vuoden iän jälkeen kulutusmenot ovat seuraavissa viisivuotisikäryhmässä aina edellistä matalammalla tasolla eli kulutuksen ikäprofiili on poikkileikkaustarkastelussa 60 vuoden iän jälkeen laskeva. Kulutuksen taso on selkeimmin edellistä ikäryhmää matalampi 75–79-vuoden ikäisillä. Toisin kuin aiempina tarkasteluvuosina, 2000-luvulla kulutusmenot ovat pysyneet muiden työkäisten tavoin korkeina vielä 55–59-vuotiailla. (Taulukko 4.3.)

Kotitalouksien kulutusmenot ovat reaalisesti kasvaneet 40–79-vuotiaiden ikäryhmissä lamaa lukuun ottamatta koko tarkasteluajanjakson. Tämä tarkoittaa sitä, että seuraavan viisivuotisikäryhmän kulutusmenot olivat lamavuotta lukuun ottamatta aina edellistä viisivuotisikäryhmää korkeammat tämän ikäryhmän sisällä. 25–39-vuotiaiden sekä yli 80-vuotiaiden kotitalouksien kulutusmenojen kasvu taittui aikaisemmin ja vuoden 2012 kulutusmenot olivat vuotta 2006 hivenen matalammat. (Taulukko 4.3.)

Kulutusmenot ovat kasvaneet pääsääntöisesti tulojen nousun myötä. Kulutusaste on jonkin verran laskenut 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta muutoin mitään selvää nousua tai laskua ei ajanjaksolla ole havaittavissa. Vuosi 1985 on sikäli poikkeuksellinen, että tuolloin erityisesti nuoremmassa ikäryhmissä kulutusaste oli varsin korkea. (Taulukko 4.3.)

Taulukko 4.3.

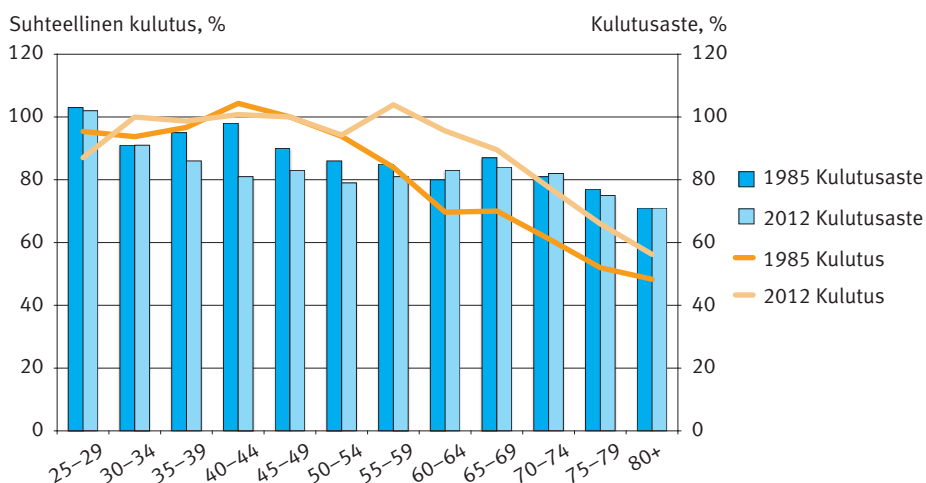
Kotitalouksien kulutusyksikköä kohden laskettu mediaanikulutus ja mediaanikulutusaste vuosina 1985–2012 viitehenkilön iän mukaan. Hinnat vuoden 2012 tasolla.

	1985	1990	1995	2001	2006	2012
25–29						
taso	15 778	19 246	16 319	19 456	21 530	20 796
aste	1,03	0,95	1,01	1,03	1,01	1,02
30–34						
taso	15 503	18 708	16 410	19 348	24 111	23 896
aste	0,91	0,90	0,95	0,92	0,93	0,91
35–39						
taso	15 995	18 280	16 062	19 888	24 401	23 580
aste	0,95	0,87	0,87	0,92	0,91	0,86
40–44						
taso	17 258	19 220	16 408	18 660	21 677	24 076
aste	0,98	0,91	0,87	0,91	0,86	0,81
45–49						
taso	16 544	20 356	16 547	19 823	22 986	23 897
aste	0,90	0,86	0,86	0,87	0,86	0,83
50–54						
taso	15 520	18 259	17 656	20 619	21 442	22 526
aste	0,86	0,80	0,79	0,83	0,83	0,79
55–59						
taso	13 888	17 306	15 585	19 815	22 940	24 826
aste	0,85	0,81	0,78	0,81	0,80	0,81
60–64						
taso	11 529	14 138	13 266	17 428	21 217	22 837
aste	0,80	0,81	0,81	0,84	0,78	0,83
65–69						
taso	11 584	13 214	12 273	14 488	18 433	21 400
aste	0,87	0,80	0,75	0,79	0,82	0,84
70–74						
taso	10 129	12 730	11 640	14 386	18 269	18 555
aste	0,81	0,81	0,74	0,79	0,83	0,82
75–79						
taso	8 601	11 229	9 696	12 003	14 747	15 764
aste	0,77	0,76	0,71	0,76	0,75	0,75
80+						
taso	7 995	10 050	8 952	11 548	14 062	13 438
aste	0,71	0,73	0,59	0,66	0,75	0,71

Inflaatiosta ja talouskasvusta johtuvat tulomuutokset vaikeuttavat kulutuksen ikäryhmittäisten profiilien muutoksen hahmottamista ajassa. Kulutustasojen normeeraus suhteessa tietyn ikäryhmän kulutukseen lieventää tätä ongelmaa. Normeeraamalla tarkasteltavien ikäryhmien kulutus parhaassa työiässä olevien 45–49-vuotiaiden kulutustasolla voidaan huomioida hintatason muutoksen ja talouskasvun vaikutus kulutusprofileihin. (Kuvio 4.5.)

Kuvio 4.5.

Suhteellinen kulutus (45–49=100) ja kulutusasteet ikäryhmittäin vuosina 1985 ja 2012.

Kulutuksen ikäryhmäkohtaisessa jakaumassa on tapahtunut huomattava muutos vajaan kolmen vuosikymmenen aikana. Ikääntyneiden asema kulutuksella mitattuna on kohentunut merkittävästi. Kulutus jakaantuu ikäluokkien kesken aiempaa tasaisemmin aina eläkeiän kynnykselle asti. Vuonna 1985 ikäluokkakohtainen mediaanikulutus oli korkeimmillaan 40–44-vuotiailla. Vuonna 2012 ikäluokkakohtainen mediaanikulutus pysyi melko tasaisena 35 ja 64 ikävuoden välillä ja kulutushuippu sijoittui itse asiassa 55–59-vuotiaiden ikäryhmään. Kulutusaste on alentunut työikäisen väestön kohdalla, mutta pysynyt suhteellisen samalla tasolla eläkeikäisten keskuudessa ja jonkin verran jopa noussut 60–64-vuotiaiden keskuudessa. Eläkeikää lähestyvissä ikäryhmissä kulutustason nousu suhteessa parhaassa työiässä oleviin perustuu pääasiassa heidän kohentuneeseen tulotasoonsa. Merkittävin ero, noin 25 prosenttiyksikköä, on 60–64-vuotiaiden ikäryhmässä, jonka kohdalla osan muutoksesta selittää kulutusasteen kasvu. (Kuvio 4.5.)

Kumpanakin ajankohtana kulutusaste on korkein kaikkein nuorimmalla eli 25–29-vuotiailla, joiden kulutusaste on yli 100 prosenttia. Kulutusasteet alenevat vaihtelevasti aina 50–54 vuoden ikään saakka, minkä jälkeen niissä on hienois-ta nousua 65–69-vuotiaiden ikäryhmään asti. Tämän jälkeen kulutusasteet alenevat. (Kuvio 4.5.)

Tässä tarkastelussa havaittu kulutusasteen ikäryhmittäinen kehitys vastaa Riihelä, Vaittinen ja Vanne (2014) tutkimuksen johtopäätelmiä, joissa alle 30-vuotiaat rahoittavat kulutustaan velkaantumalla ja siten käyttävät palkkatulojensa ohella kaikki pääomatulonsakin kulutuksen kattamiseen. Muut ikäryhmät käyttävät osan pääomatuloistaan kulutukseen ja säästävät osan niistä. Parhaassa työssä olevat käyttävät huomattavan osan pääomatuloistaan kulutukseen ja säästävät niistä vain pienen osan. Eläkeikää lähestyvä 55–64-vuotiaiden ryhmä, jolla on keskimääräistä enemmän varallisuutta, käyttää sen tuottoja kulutukseen, mutta myös säästää siitä huomattavan osan. Merkille pantavaa on se, että vanhuuseläkkeellä olevat yli 65-vuotiaat eivät 1990–2006 tarkastelujaksolla missään vaiheessa ole purkaneet varallisuutta kattaakseen kulutustaan (Riihelä & Vaittinen & Vanne 2011). Pääomatulojen asema heidän kulutuksensa rahoituksessa on ajan myötä kasvanut, mutta suhteessa koko kulutuksen rahoittamiseen varallisuuden tuotoilla on suhteellisen pieni rooli.

Se, että eläkeikäiset kartuttavat varallisuutta eivätkä pura sitä kulutuksen rahoittamiseksi, on elinkaarikulutuksen näkökulmasta merkittävä piirre. Eläkeikäiset kattavat yksityisen kulutuksensa julkisilla tulonsiirroilla ja osalla pääomatuloistaan, mutta eivät siis pura varallisuuttaan lainkaan. He siirtävät varallisuutensa joko tarkoituksellisina tai tahattomina varallisuuden siirtoina nuoremmille ikäluokille. Tätä ilmiötä aineistossa heijastaa Riihelä, Vaittinen ja Vanne (2014) tarkastelussa myös se havainto, että jo suhteellisen nuorilla ikäluokilla on pääomatuloja, vaikka heidän säästämistasteensa on negatiivinen. Pääomatulot yhdessä negatiivisen säästämisen kanssa ovat mahdollisia muilta ikäluokilta siirretyn varallisuuden ansiosta. Tämä ei ole suomalaisittain ainutlaatuinen ilmiö, vaan luonnehtii elinvaihejäämien rahoitusta yleisemminkin (Lee & Mason 2011, 218–19). Nuorten ikäryhmien pääomatulojen suuruutta on vaikea selittää muutoin kuin ikäryhmien välisillä varallisuuden siirroilla.

Kulutus kohorteittain

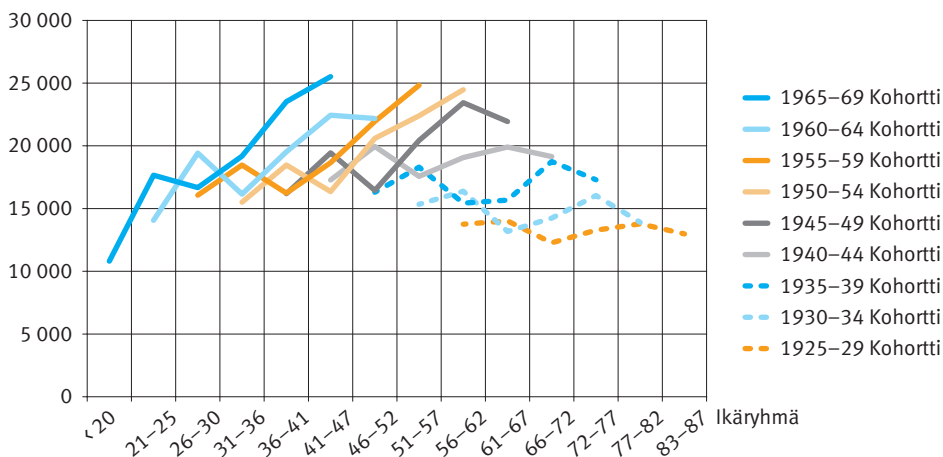
Kulutuksen ja iän välisiä suhteita voi tarkastella myös seuraamalla tiettyinä kalenterivuonna syntyneiden ikäluokkien kulutusprofiilien kehitystä yli ajan.

Nuoremmilla kohorteilla kulutus on lähes systemaattisesti korkeammalla tasolla samassa ikäryhmässä kuin heitä edeltäneillä kohorteilla. Tämä on seurausta talouskasvun myötä kohonneiden tulojen mahdollistamasta kulutustasosta. Ainoan poikkeaman tähän säännönmukaisuuteen tekee kulutuksen ikäluokkahavainno lamavuodelta 1995. Lamavuoden aineistossa kulutus on kaikissa ikäluokissa alemmalla tasolla kuin viisi vuotta aiemmin syntyneellä kohortilla. Selvimmin kulutus alenee vuonna 1995 vuosina 1960–1964 syntyneillä ikäluokilla verrattuna vuoteen 1990. (Kuvio 4.6.) Lama-aikana 60-luvun alussa syntyneet ikäluokat olivat 31–35-vuoden iässä, eli elinkaaren siinä vaiheessa, jolloin työuraa luodaan tyypillisesti kaikkein intensiivisimmin. Lama-ajan suurtyöttömyydellä on ollut pysyvä vaikutus tämän ikäluokan kulutusmahdollisuuksiin. Tästä ilmiöstä on keskustellut myös Riihelä (2006).

Kuvio 4.6.

Eri kohorttien kulutusprofileja vuosina 1985–2012.*

€ kulutusyksikköä kohden

* Koska kulutustutkimusten ilmestymisväli on vaihdellut viiden ja kuuden vuoden välillä, kuvion ikäryhmäluokat on määritetty niin, että kaikkien kohorttien havainnot mahtuvat tiettyyn määrittelyväliin.

Työmarkkinoilla asemansa vakiinnuttaneista kohorteista sodan aikana (1940–1944) syntyneet pienet ikäluokat näyttävät ohittaneen laman pienimmällä kulutuksen sopeuttamisella. Tämä on osin seurausta heidän verraten hyvästä työmarkkina-asemastaan laman aikana. Heidän työllisyysasteensa aleni laman aikana merkittävästi yleistä kehitystä vähemmän (Riihelä, Vaittinen & Vanne 2011). Samoin tämän kohortin käytettävissä olevat reaalitytulot alenivat suhteellisesti ot-

taen vähemmän vuosien 1990–1995 välisenä aikana kuin muiden korkean työllisyysasteen ikäluokkien.

Taulukko 4.4.

Ekvivalentit mediaanikulutusmenot ja kulutusaste syntymävuoden mukaan eri vuosina. Kulutusmenot ovat vuoden 2012 hintatasossa.

Syntymävuosi	1985	1990	1995	2001	2006	2012
1925–1929	56–60v	61–65v	66–70v	72–76v	77–81v	83–87v
taso	13 756	14 012	12 273	13 284	13 784	12 978
aste	0,85	0,81	0,74	0,79	0,73	0,71
1930–1934	51–55v	56–60v	61–65v	67–71v	72–76v	78–82v
taso	15 343	16 380	13 178	14 240	16 041	13 903
aste	0,84	0,80	0,81	0,77	0,80	0,70
1935–1939	46–50v	51–55v	56–60v	62–66v	67–71v	73–77v
taso	16 298	18 307	15 437	15 674	18 755	17 293
aste	0,90	0,80	0,78	0,81	0,83	0,77
1940–1944	41–45v	46–50v	51–55v	57–61v	62–66v	68–72v
taso	17 275	19 951	17 563	19 070	19 910	19 146
aste	0,97	0,84	0,78	0,81	0,79	0,83
1945–1949	36–40v	41–45v	46–50v	52–56v	57–61v	63–67v
taso	16 185	19 437	16 448	20 424	23 438	21 936
aste	0,95	0,89	0,83	0,83	0,80	0,83
1950–1954	31–35v	36–40v	41–45v	47–51v	52–56v	58–62v
taso	15 503	18 472	16 358	20 592	22 395	24 475
aste	0,91	0,90	0,89	0,87	0,80	0,83
1955–1959	26–30v	31–35v	36–40v	42–46v	47–51v	53–57v
taso	16 063	18 471	16 233	18 660	21 951	24 826
aste	0,99	0,89	0,86	0,90	0,84	0,80
1960–1964	21–25v	26–30v	31–35v	37–41v	42–46v	48–52v
taso	14 067	19 424	16 150	19 524	22 442	22 184
aste	1,17	0,93	0,91	0,91	0,86	0,80
1965–1969	16–20v	21–25v	26–30v	32–36v	37–41v	43–47v
taso	10 812	17 663	16 671	19 179	23 525	25 518
aste	1,22	1,05	0,98	0,91	0,90	0,86
1970–1974		16–20v	21–25v	27–31v	32–36v	38–42v
taso		13 850	14 349	19 547	23 777	23 858
aste		1,11	1,14	0,97	0,91	0,80

Kulutuksen aleneminen ei sodan aikana (1940–1944) syntyneillä ollut niinkään seurausta tulojen pienentymisestä kuin säästämisasteen kasvusta. Tässä tämä ikäluokka poikkesi kahdesta sitä edeltävästä viisivuotiskohortista: 1930-luvulla syntyneiden reaalitulot olivat vuonna 1995 merkittävästi alemmalla tasolla kuin

vuonna 1990. (Taulukko 4.4.) Vuosina 1930–1934 syntyneiden ikäluokasta yli 90 prosenttia oli siirtynyt jotain reittiä pitkin eläkkeelle vuosien 1990 ja 1995 välisenä aikana, mikä osaltaan selittää heidän tulojensa laskua. Vastaavasti nuoremman sotaa edeltävän kohortin (1935–1939) jäsenet kuuluivat ikäryhmään, jonka työllisyysaste aleni merkittävästi vuosien 1990–1995 välillä. (Riihelä, Vaittinen & Vanne 2011.) Ennen sotaa syntyneistä kohorteista vuosina 1925–1929 syntyneet kohortit olivat vuonna 1990 lähes kokonaisuudessaan eläkkeellä ja lamavuoden aineistossa kaikki sen jäsenet olivat vanhuuseläkeikässä. Tämän ikäluokan reaalisen kulutuksen alentuma on suhteellisesti ottaen tuntuva ottaen huomioon heidän matalan kulutustasonsa.

Yleisesti ottaen kulutuksen ja tulojen välinen suhde iän myötä muuttuu kohorteilla samalla tavoin kuin poikkileikkauksissa. Nuorimmat kohortit kuluttavat selvästi enemmän kuin mitä heillä on käytettävissä olevia tuloja. Ikävälillä 31–47 noin 90 prosenttia käytettävissä olevista tuloista menee kulutukseen. Tämän jälkeen kulutusasteet alkavat laskea. Vanhuuseläkkeen kynnykselle tultaessa kulutetaan enää 80 prosenttia käytettävissä olevista tuloista. Tällä tasolla kulutusalttius säilyy lähelle 80 ikävuotta. Havainnoissa on ajallista variaatiota siinä mielessä, että kaikkien kohorttien kulutusalttius oli poikkeuksetta korkein vuonna 1985. (Taulukko 4.4.)

4.4 Kulutuksen rakenne

Keskimääräisten tuloerojen kaventuessa työ- ja eläkeikäisen väestön välillä myös kulusrakenteet ovat samankaltaistuneet. Tämä näkyy erityisesti elintarvikkeiden ja liikenteen kulutusosuuksien lähentymisenä. Vaikkakin eläkeikäiset käyttävät yhä työikäisiä suuremman osan kulutuksestaan elintarvikkeisiin ja pienemmän osan liikenteeseen, elintarvikkeiden suhteellinen kulutus on alentunut ja liikenteen suhteellinen osuus kasvanut kummassakin väestöryhmässä ja niiden suhteelliset painot eri väestöryhmien kuluskoreissa ovat lähentyneet toisiaan. (Taulukko 4.5.)

Elintarvikkeet ovat välttämättömyyshyödykkeitä, joiden osuus kokonaiskulutukseen käytetyistä varoista alenee tulotason kohotessa. Liikennemenot voidaan puolestaan ajatella pikemminkin ylellisyyskulutukseksi, jonka osuus kulutusbudjetissa kasvaa tulojen kasvaessa. Liikennemeno-osuuden kasvun taustalla lienee yksityisautoilun voimakas lisääntyminen. Henkilöautojen määrä kasvoi vuosina 1990–2012 noin kahdesta miljoonasta kolmeen miljoonaan (Tilastokeskus 2012, Moottoriajoneuvokanta). Liikennemenojen osuus kokonaiskulutuksesta on nous-

sut ajanjaksolla iäkkäämmissäkin kotitalouksissa ja vuonna 2012 se pysyi 15 prosentissa keskimääräisistä kulutusmenoista vielä 70–74-vuotiaiden kotitalouksissa. (Taulukko 4.5.) Tämä viitanee yksityisautoilun lisääntymiseen ajanjaksolla myös eläkeikäisen väestön keskuudessa.

Taulukko 4.5.

Keskimääräisten kulutusmenojen rakenne eri ikäisissä kotitalouksissa vuosina 1990, 2001 ja 2012.

	25–59	60+	60–64	65–69	70–74	75–79	80+
Vuosi 1990							
Elintarvikkeet	0,16	0,21	0,19	0,20	0,22	0,22	0,23
Asuminen ja energia	0,21	0,31	0,28	0,31	0,31	0,34	0,36
Liikenne	0,14	0,08	0,11	0,08	0,07	0,06	0,03
Kulttuuri ja vapaa-aika	0,11	0,10	0,10	0,11	0,10	0,08	0,08
Terveys	0,03	0,06	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09
Muu kulutus	0,35	0,24	0,27	0,24	0,23	0,22	0,21
Vuosi 2001							
Elintarvikkeet	0,13	0,16	0,15	0,17	0,17	0,17	0,16
Asuminen ja energia	0,24	0,34	0,30	0,32	0,34	0,40	0,41
Liikenne	0,17	0,10	0,14	0,09	0,09	0,06	0,04
Kulttuuri ja vapaa-aika	0,10	0,09	0,10	0,09	0,10	0,09	0,08
Terveys	0,03	0,07	0,05	0,07	0,07	0,08	0,12
Muu kulutus	0,33	0,24	0,27	0,26	0,23	0,20	0,20
Vuosi 2012							
Elintarvikkeet	0,12	0,14	0,13	0,13	0,14	0,16	0,17
Asuminen ja energia	0,26	0,34	0,30	0,30	0,34	0,38	0,44
Liikenne	0,18	0,14	0,17	0,17	0,15	0,09	0,06
Kulttuuri ja vapaa-aika	0,10	0,10	0,11	0,10	0,10	0,09	0,07
Terveys	0,02	0,05	0,04	0,05	0,05	0,08	0,08
Muu kulutus	0,31	0,23	0,26	0,24	0,22	0,19	0,17

Asumismenojen osuus kulutusmenoista on molemmissa väestöryhmissä noussut selvästi vuosien 1985 ja 2012 välisenä aikana. Asumismenot ovat kuitenkin eläkeikäisissä kotitalouksissa selvästi korkeammat kuin työikäisellä kotitalousväestöllä. Eläkeikäisillä asumismenot ovat muodostaneet 2000-luvulla keskimäärin kolmasosan kulutusmenoista; työikäisillä noin neljäsosan. Osaltaan eläkeikäisten korkeaa asumismeno-osuutta työikäisiin nähden selittää väestöryhmien poikkeava kotitalouksien rakenne: eläkeikäisissä on paljon yksinasuvia ja yksinasuvilla on keskimäärin korkeammat asumismenot henkeä kohden. Eläkeikäisten asunnot

ovat usein myös keskimäärin suurempia kuin työikäisten. Asumisen osuus kokonaismenoista onkin noussut erityisesti iäkkäämmässä väestönosassa, jolla yksin-asuminenkin on yleisintä. (Taulukko 4.5.)

Kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvät menot ovat muodostaneet koko tarkastelujakson ajan noin kymmenesosan sekä eläkeikäisten että työikäisten kotitalouksien kulutusmenoista. Kulttuuriin ja vapaa-aikaan käytetään keskimäärin kymmenen prosenttia kotitalouksien kokonaismenoista noin 75 vuoden ikään asti. Tämän kulutusmenoerän osuus tuloista on pysynyt eri-ikäisissä kotitalouksissa siten ajanjaksolla varsin samansuuruisena, vaikkakin keskimääräisten tulojen nousun myötä myös nämä menot ovat euromääräisesti kasvaneet. (Taulukko 4.5.)

Terveysmenojen osuus kulutusbudjetissa on eläkeikäisellä väestöllä keskimäärin laskenut, kun se työikäisen väestön kohdalla on pysynyt ajanjaksolla jokseenkin ennallaan. Eläkeikäiset käyttävät kulutusmenoistaan suhteellisesti ottaen kaksinkertaisen määrän terveyteen liittyviin menoihin verrattuna työikäiseen väestöön. Terveysmenojen osuus kulutusbudjetista nousee jonkin verran iän myötä ja se on korkeimmillaan kaikkein iäkkäämmissä eläkeläiskotitalouksissa. (Taulukko 4.5.)

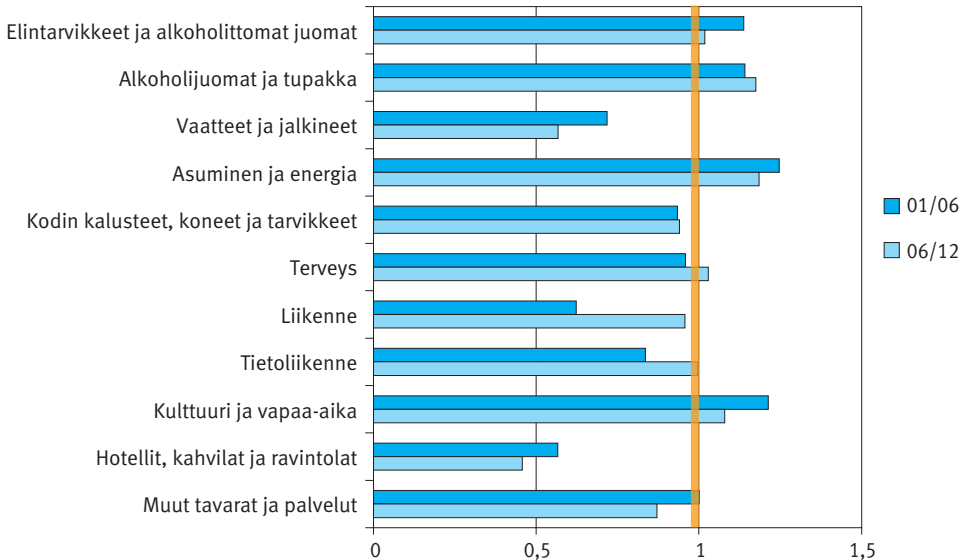
Olemme pyrkineet hahmottamaan kulusrakenteen muuttumista eläkkeelle siirryttäessä vertailemalla 60–64-vuotiaiden eläkeläisten kulutusosuuksia vuosina 2006 ja 2012 vastaavien 55–59-vuotiaiden työllisten kulutusosuuksiin vuosina 2001 ja 2006. Esimerkiksi, jos kulutusosuus tietyn hyödykeryhmän osalta olisi 55–59-vuotiailla 10 prosenttia ja samalla kohortilla 60–64-vuotiaana 12 prosenttia, kuvattaisiin kulutuksen muutosta suhdeluvulla 1,2.

Jälkimmäisellä vertailujaksolla (06/12) kulutusosuus kasvoi eläkkeelle siirtyneillä suuremmaksi alkoholijuomisen, asumisen ja energian, terveysmenojen sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden kulutuksen osalta. Tietoliikenteen kulutusosuus pysyi jälkimmäisellä vertailujaksolla eläkkeelle siirtyneillä yhtä suurena ja myös liikenteen osuus kulutusmenoista oli lähes samalla tasolla kuin vertailuajan kohtana työssä olleilla. (Kuvio 4.7.)

Asuminen on erityinen kulutuskategoria, koska se perustuu suurelta osin omistusasumiseen. Asuntomenoihin vaikuttavat motiivit ylläpitävät tai purkavat varallisuutta. Makoto ja Telyukova (2013) ovat vertailututkimuksessaan havainneet, että maissa joissa terveydenhuolto ja vanhustenhoiva ovat julkisesti katettuja, ikääntyneet purkavat finanssivarallisuuttaan nopeammin, mutta ylläpitävät asuntovarallisuutta samalla tavoin kuin maissa, joissa ikääntymiseen liittyvät menot ovat kattavammin yksityisesti vastattavia. Asuntovarallisuuden hitaan purkamisen potentiaalisena selittäjänä he pitävät perinnönjättömotiivia.

Kuvio 4.7.

Kulutusosuuksien suhde 60–64-vuotiailla eläkeläisillä suhteessa 55–59-vuotiaisiin työllisiin – kvasikohorttitarkastelu.

Alkoholin, vaatteiden, liikenteen, kulttuurin ja vapaa-ajan sekä hotelli-, kahvila- ja ravintolapalveluiden kulutusosuuksien muutos liittyy elämäntilanteen muutokseen eläkkeelle siirryttäessä: yhtäältä vapaa-ajan lisääntymiselle komplementaaristen hyödykkeiden kysynnän kasvuna ja työelämää palvelevan kulutuksen alentumisena. Hotelli- ja ravintolapalveluissa osa kulutuksen muutoksesta selittyy työpaikkaruokailun vähenemisellä.

Vaikka elintarvikkeet ovatkin välttämättömyyshyödykkeitä, ei niiden kulutusosuus ole kasvanut jälkimmäisellä tarkastelujaksolla eläkkeelle siirryttäessä (kuvio 4.7). Muuttumatonta kulutusosuutta tulojen laskusta huolimatta on tutkimuskirjallisuudessa selitetty ruuan valmistukseen käytetyn ajan lisääntymisellä. Kalliiden puolivalmisteiden sijaan käytetään raaka-aineita sekä harrastetaan enemmän kotitarvetuotantoa. Ajankäyttöä edullisten tarjousten etsintään myös lisätään (Hurst 2008).

5 Lopuksi

Eläkeikäiset ovat sekä kulutuksella että tuloilla mitattuna keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin koskaan aiemmin. Samalla eläkeikäisten ja työikäisten väliset kulutuserot ovat kaventuneet. Eläkeikäisten kulutus on lähentynyt sekä tasoltaan että rakenteeltaan työssäkävien kulutusta. Vuonna 1985 eläkeikäisten keskimääräinen kulutus oli 63 prosenttia työikäisten kulutuksesta, kun se vuonna 2012 oli jo 78 prosenttia. Eniten kulutuserot kaventuivat 1990-luvun laman syventyessä vuosien 1990 ja 1995 välillä ja toisaalta 2000-luvun alun nousukauden aikana. Laman aikana kaikkien kotitalouksien kulutus aleni, mutta eläkeikäisten talouksissa alenema oli vain puolet työikäisten talouksien kulutuksen laskuun verrattuna. Eläkeikäisten kulutus kasvoi vuosina 2001–2006 lähes 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin työikäisten kulutus.

Eläkeikäisten välinen eriarvoisuus on kuitenkin kasvanut ajanjaksolla, mitattiinpa sitä ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulojen suhteella tai Gini-kertoimella. Eriarvoisuus on ollut suurempaa eläkeikäisten kuin työikäisten keskuudessa koko tarkastelujakson. Eriarvoisuus on kasvanut ajanjaksolla, mutta eläkeikäisten välillä työikäisiä vähemmän. Julkisen kulutuksen huomioiminen vähentää kulutuksella mitattua eriarvoisuutta sekä väestöryhmien välillä että niiden sisällä.

Eläkeikäisten kulutusmenot ovat olleet euromääräisesti työikäisiä alemmalla tasolla kaikkina tarkasteluvuosina. Kulutuksen ikäprofiili on viisivuotissikäryhmittäin 60 vuoden iän jälkeen laskeva, eli kulutusmenot ovat aina edellistä viisivuotissikäryhmää matalammalla tasolla. Eläkeikäisten kulutuksen kasvu on tapahtunut pääosin tulojen kasvun myötä. Myös tässä tutkimuksessa havaitaan, että kulutusaste laskee iän myötä eli eläkeikäiset kuluttavat pienemmän osan tuloistaan kuin työikäiset.

Eläkeläisten asema suhteessa työikäisiin on parantunut merkittävästi tarkasteluajana. Kulutuksen ikäryhmäkohtaisessa jakaumassa on tapahtunut huomattava muutos vajaan kolmen vuosikymmenen aikana. Vuonna 1985 ikäluokkakohtainen mediaanikulutus oli korkeimmillaan 40–44-vuotiailla. Tämä huippu on siirtynyt 15 vuotta vanhempaan 55–59-vuotiaiden ikäryhmään vuonna 2012. Samalla kulutusprofiilit työikäisten kesken ovat tasaantuneet. Kulutushuippu on tasaantunut ja kulutus pysyy keskimäärin melko tasaisena aina eläkeiän kynnykselle asti, jolloin kulutusmenot alkavat laskea.

Ikääntyneiden asema kulutuksella mitattuna on kohentunut merkittävästi. Vuonna 1985 eläkeiän kynnyksellä olevat 60–64-vuotiaat kuluttivat 70 prosent-

tia siitä mitä parhaassa työiässä olevat (45–49-vuotiaat) kuluttivat. Sama suhde vuonna 2012 oli 96 prosenttia eli 60–64-vuotiaat ovat kasvattaneet suhteellista kulutustaan lähes neljänneksellä parhaassa työiässä oleviin nähden.

Kun tarkastellaan ikäluokkien kulutuksen kehitystä syntymävuoden mukaan nähdään, että 1990-luvun laman varjo heijastuu voimakkaimmin 1960–1964 syntyneissä kohorteissa, joiden intensiiviseen työurien kehitysvaiheeseen laman synnyttämä joukkotyöttömyys toi merkittävän häiriötekijän. Lamasta pienimmin vaurioin selvisivät sotien aikana syntyneet pienet ikäluokat.

Eläkeikäisten kotitalouksien kulutuksen rakenne on lähentynyt työikäistä väestöä merkittävässä määrin. Asumisen ja liikennemenojen osuus kulutusbudjetista on noussut ajanjaksolla työikäisten tavoin myös eläkeikäisillä samalla, kun elintarvikkeiden osuus on laskenut. Toisaalta eläkeikäisten kulutuskorissa painottuvat yhä työikäisiä enemmän asuminen ja elintarvikkeet. Näiden osuus kulutuksesta on sitä suurempi mitä ikääntyneemmästä kotitaloudesta on kyse.

Elintarvikkeiden kulutusosuus ei kuitenkaan nouse eläkkeelle siirtymisen yhteydessä. Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, että tämä liittyy ajankäytön lisääntymiseen elintarvikkeiden hankinnassa ja valmistuksessa eikä siten tarkoita kulutusstandardien alenemista. Asumismenojen osuus eläkkeelle siirryttäessä kasvaa, koska asuntoa voi pitää asumispalveluiden tuottajan ohella varallisuutena, josta ei haluta syystä tai toisesta luopua.

Eläkeikäiset ovat aiempaa vauraampia, mahdollisesti aiempaa liikkuvaisempia ja terveempiä. 2000-luvun alun perusteella voi arvioida, että eläkeläisten merkitys kuluttajaryhmänä tulee jatkossakin kasvamaan paitsi kasvavan väestöosuutensa puolesta myös siksi, että heidän kulutusmahdollisuutensa ovat edellisiä sukupolvia keskimäärin paremmat.

LIITTEET

Liitetaulukko 1.

Kulutustutkimusaineiston otos ja lopullinen aineisto vuosina 1985, 1990, 1995, 2001, 2006 ja 2012.

	1985	1990	1995	2001	2006	2012
Netto-otos	11 776	11 756	10 371	8 793	7 658	8 238
Hyväksytty aineisto	8 200	8 258	6 743	5 495	4 007	3 551
Hyväksytty aineisto, %	70,2	70,2	65,0	62,5	52,3	43,1

Liitetaulukko 2.

Eläkeikäiset ja eläkeikää lähestyvien kotitaloudet taustamuuttujien mukaan vuosina 2012, 2001 ja 1990.

	Vuosi 2012					
	55–59	60–64	65–69	70–74	75–79	80+
Viitteenkilön sukupuoli						
Mies	62	54	57	54	48	39
Nainen	38	46	43	46	52	61
Viitteenkilön sos.ekon asema						
Töissä	78	59	16	8	3	0
Eläkkeellä	14	33	84	92	97	100
Muu	8	8	0	0	0	0
Kotitaloudessa 18+ jäseniä						
Yksi	34	43	40	51	55	69
Kaksi tai useampi	66	57	60	49	45	31
Kotitalouden tulot						
Alin viidennes	13	15	13	19	25	36
II viidennes	11	16	22	34	34	37
III viidennes	19	19	27	19	21	14
IV viidennes	22	18	18	13	12	8
Ylin viidennes	35	32	21	15	8	5

	Vuosi 2001					
	55–59	60–64	65–69	70–74	75–79	80+
Viitehenkilön sukupuoli						
Mies	59	59	63	50	39	35
Nainen	41	41	37	50	61	65
Viitehenkilön sos.ekon asema						
Töissä	72	34	7	1	1	0
Eläkkeellä	18	62	90	99	99	100
Muu	10	4	2	0	0	0
Kotitaloudessa 18+ jäseniä						
Yksi	33	38	39	54	69	75
Kaksi tai useampi	67	62	61	46	31	25
Kotitalouden tulot						
Alin viidennes	15	21	16	22	26	26
II viidennes	11	18	30	26	41	38
III viidennes	16	21	27	24	19	18
IV viidennes	23	16	13	14	8	10
Ylin viidennes	34	23	14	13	5	8
	Vuosi 1990					
	55–59	60–64	65–69	70–74	75–79	80+
Viitehenkilön sukupuoli						
Mies	53	56	52	38	42	37
Nainen	47	44	48	62	58	63
Viitehenkilön sos.ekon asema						
Töissä	69	28	4	1	0	0
Eläkkeellä	28	71	95	99	100	99
Muu	3	1	0	0	0	0
Kotitaloudessa 18+ jäseniä						
Yksi	36	43	54	63	65	77
Kaksi tai useampi	64	57	46	37	35	23
Kotitalouden tulot						
Alin viidennes	14	30	32	43	47	54
II viidennes	14	21	34	25	26	27
III viidennes	22	18	15	13	15	7
IV viidennes	26	14	10	10	6	6
Ylin viidennes	25	16	9	10	6	6

Liitetaulukko 3.

Työikäisten ja eläkeikäisten mediaanikulutus ja kulutusaste tulokvintileittäin 1985–2012. Kulutusmenot ovat vuoden 2012 hintatasossa.

Tulokvintili	1985	1990	1995	2001	2006	2012	Muutos 2012/1985
Ylin							
25–59							
taso	21 160	25 444	22 074	27 771	33 396	34 254	1,62
aste	0,83	0,77	0,75	0,75	0,76	0,75	
60+							
taso	19 100	21 597	19 608	23 908	30 891	32 179	1,68
aste	0,71	0,66	0,64	0,61	0,65	0,68	
IV							
25–59							
taso	16 898	20 398	17 841	21 763	25 375	26 507	1,57
aste	0,89	0,85	0,84	0,86	0,83	0,83	
60+							
taso	13 789	17 490	15 182	17 644	23 013	22 069	1,60
aste	0,70	0,71	0,71	0,71	0,77	0,70	
III							
25–59							
taso	15 064	17 168	15 750	18 042	20 703	21 013	1,39
aste	0,95	0,87	0,90	0,90	0,88	0,82	
60+							
taso	11 871	14 077	12 074	14 859	18 144	19 887	1,68
aste	0,77	0,73	0,70	0,76	0,78	0,81	
II							
25–59							
taso	12 849	15 098	13 263	15 876	18 649	18 129	1,41
aste	1,00	0,95	0,94	1,00	0,99	0,94	
60+							
taso	9 930	12 495	10 423	12 764	15 234	15 616	1,57
aste	0,80	0,79	0,74	0,82	0,83	0,83	
Alin							
25–59							
taso	10 988	13 033	11 669	12 827	13 023	13 695	1,25
aste	1,22	1,17	1,09	1,15	1,07	1,03	
60+							
taso	8 274	9 833	8 714	10 156	11 331	11 860	1,43
aste	0,88	0,85	0,81	0,86	0,86	0,84	

Liitetaulukko 4.

Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot, yksityinen ja julkinen kulutus kansantalouden tilinpidossa sekä kulutustutkimuksen aikasarjoissa käyvin hinnoin.

	1985	1990	2006	2012
Käytettävissä olevat tulot	29 808	44 950	81 988	105 465
Yksityiset kulutusmenot	29 236	43 821	82 365	103 735
Yksilöllisten julkispalveluiden käyttö	7 378	12 425	24 410	32 872
Kulutustutkimus				
Käytettävissä olevat tulot	28 016	45 280	86 882	109 372
Yksityiset kulutusmenot	26 560	40 650	74 257	92 822
Yksilöllisten julkispalveluiden käyttö	4 767	8 099	15 080	19 180
Kulutustutkimus suhteessa tilinpitoon				
Käytettävissä olevat tulot	94,0 %	100,7 %	106,0 %	103,7 %
Yksityiset kulutusmenot	90,8 %	92,8 %	90,2 %	89,5 %
Yksilöllisten julkispalveluiden käyttö	64,6 %	65,2 %	61,8 %	58,3 %

Lähde: Kulutuksen aikasarjat sekä kansantalouden tilinpito.

Liitetaulukko 5.**Kohortit.**

Elävänä syntyneet syntymävuoden mukaan						
1925	78 260	1935	69 942	1945	95 758	
1926	76 875	1936	68 895	1946	106 075	
1927	75 611	1937	72 319	1947	1081 68	
1928	77 523	1938	76 695	1948	107 759	
1929	76 011	1939	78 164	1949	103 515	
1930	75 236	1940	65 849	1950	98 065	
1931	71 866	1941	89 565	1951	93 063	
1932	69 352	1942	61 672	1952	94 314	
1933	65 047	1943	76 112	1953	90 866	
1934	67 713	1944	79 446	1954	89 845	

Kohortti	ikä vuoden lopussa					
	1985	1990	1995	2001	2006	2012
1925–1929	56–60	61–65	66–70	72–76	77–81	83–87
1930–1934	51–55	56–60	61–65	67–71	72–76	78–82
1935–1939	46–50	51–55	56–60	62–66	67–71	73–77
1940–1944	41–45	46–50	51–55	57–61	62–66	68–72
1945–1949	36–40	41–45	46–50	52–56	57–61	63–67

Kohortin koko kulutustutkimuksen otoksessa						
Kohortti	1985	1990	1995	2001	2006	2012
1925–1929	585	532	368	243	172	73
1930–1934	663	592	490	291	210	162
1935–1939	826	735	491	361	281	226
1940–1944	979	822	629	413	296	260
1945–1949	1 423	1 201	890	682	427	415

Kohortit, viitehenkilön sukupuoli/ naisten osuus, %						
Kohortti	1985	1990	1995	2001	2006	2012
1925–1929	39	45	45	54	60	61
1930–1934	35	47	42	42	57	56
1935–1939	29	41	43	40	45	51
1940–1944	25	29	37	39	39	44
1945–1949	25	32	36	39	42	45

Yhden aikuisen kotitaloudet, osuus koko kohortista, %						
Kohortti	1985	1990	1995	2001	2006	2012
1925–1929	35	46	47	59	71	70
1930–1934	21	39	45	46	65	57
1935–1939	24	28	38	40	49	54
1940–1944	18	27	33	32	42	48
1945–1949	23	21	29	35	40	41

Lähde: Kulutustutkimusaineistot ja TK tietokanta.

LÄHTEET

- Attanasio O. P. (1999) Consumption. Handbook of macroeconomics, Volume 1, (toim.) J. B. Taylor & M. Woodford, Elsevier.
- Barr N. (2013) Suomen eläkejärjestelmä: Riittävyys, kestävyys ja järjestelmän rakenne. Suomen eläkejärjestelmän arvio, osa 1, Eläketurvakeskus.
- Browning M. & Crossley T. F. (2001). The life-cycle model of consumption and saving, *Journal of Economic Perspectives*, no: 3: 3–22.
- Börsch-Supan A. (2003) Life-Cycle Savings and Public Policy: A Cross-National Study in Six Countries, Academic Press.
- Davies J. B. (1981) Uncertain Lifetime, Consumption, and Dissaving in Retirement, *Journal of Political Economy* 89: 561–577.
- Eurostat (2003) Household budget surveys in the EU – Methodology and recommendations for harmonisation 2003. Luxembourg.
- Fisher I. (1930) *The Theory of Interest*, London: MacMillan.
- Friedman M. (1957) *A Theory of the Consumption Function*, NBER Books, National Bureau of Economic Research.
- Hall R. E. (1978) Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence, *Journal of Political Economy* 86, pp. 971–987.
- Hamermesh D. (1984) Consumption During Retirement: The Missing Link in the Life Cycle, *Review of Economics and Statistics*, 66(1), 1–7.
- Hurd M. D. (1987) Savings of the Elderly and Desired Bequests, *American Economic Review*, no. 7: 298–312.
- Hurd M. D. (1987) Mortality Risk and Bequests, *Econometrica*, 57: 779–813.
- Hurd M. D. & S. Rohwedder (2006) Some Answers to the Retirement Consumption Puzzle, NBER, Working Paper, no. 242.
- Hurst E. (2008) Understanding Consumption in Retirement: Recent Developments, teoksessa John Ameriks J. & O. Mitchell (toim.) *Recalibrating Retirement Spending and Saving*, Oxford University Press.
- Jappelli T. & Modigliani F. (2005) The Age-Saving Profile and the Life-Cycle Hypothesis, *The Collected Papers of Franco Modigliani*, vol. 6, MIT Press.

Keynes J. M. (1936) *The General Theory of Employment interest and Money*, Cambridge University Press.

Kopczuk W. & Lupton J. (2007) *To Leave or Not to Leave: The Distribution of Bequest Motives*, *Review of Economic Studies*, Blackwell Publishing, vol. 74(1), no. 01: 207–235.

Lee R. D. & Mason A. (2011): *Theoretical Aspects of national Transfers Accounts* teoksessa Lee R.D. & A. Mason (toim.) *Population Aging, and the Generational Economy: A Global Perspective*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.

Makoto N. & Telyukova I. A. (2013) "Housing in Retirement Across Countries," Working Papers, Center for Retirement Research at Boston College, wp 2013-18, Center for Retirement Research.

Maunu T. & Tenhunen S. (2010) *Eläkesäästäminen psykologisen taloustieteen näkökulmasta*, Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita, 2010:8.

Modigliani F. & Brumberg R. (1954) *Utility Analysis and the Consumption Function: An Intepretation of Cross-Section Data*, in Kurihara K. (toim.), *Post-Keynesians Economics*, New Brunswick, Rutgers University Press, 1954.

Modigliani F. (1986) *Life-cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations*, *American Economic Review* vol. 76: 297–313.

Modigliani F. (1988) *The Role of Intergenerational Transfers and Life Cycle Saving in the Accumulation of Wealth*, *Journal of Economic Perspectives*, no. 2: 15–40.

Palumbo M. G. (1999) *Uncertain Medical Expenses and Precautionary Saving Near the End of the Life Cycle*, *Review of Economic Studies*, 66: 395–421.

Poterba J. (1994) *International Comparison of Personal Saving*, University of Chicago Press.

Kannisto J. (2013) *Eläkkeellesiirtymisikä Suomen työeläkejärjestelmässä. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 04/2013*.

Kiander J. & Riihelä M. & Sullström R. (2004) *Ikääntyneiden kulutuskäyttäytyminen: miten tulevaisuuden eläkeläiset kuluttavat? Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Valtioneuvoston Kanslia: Helsinki, 104–111.*

Kivistö J. (2012) *Suomen asuntohintakehitys ja siihen vaikuttavat tekijät. BoF Online 4/2012, Suomen Pankki.*

Niemelä M. (2008) Ikääntyvän väestön kulutustapojen muutokset vuosina 1966–2001. Julkaisussa Tuominen E., toim. Näkökulmia eläkeläisten hyvinvointiin. Toimeentulosta kulutukseen ja ajankäyttöön. Helsinki. Eläketurvakeskus, Raportteja 4, 31–64.

Niemelä M. & Raijas A. (2012) Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Näkökulmia kohtuullisen kulutuksen määrittelyyn ja mittaamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 80/2012. Kelan tutkimusosasto.

Rantala J. (2011) Eläkeläisten toimeentulo. Teoksessa Kautto M. (toim.) Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011, 79–111. Waasa Graphics Oy.

Riihelä M. (2006). Kotitalouksien kulutus ja säästäminen. Ikäprofiilien ja kohorttien kuvaus. Helsinki. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Keskustelualoitteita 386.

Riihelä M. & Vaittinen R. & Vanne R. (2011) ”Changing Patterns of Intergenerational Resource Allocation in Finland”, Finnish Centre for Pension Reports 2011:1.

Riihelä M. & Vaittinen R. & Vanne R. (2014), ”Väestörakenne ja talouskehitys – Ikäryhmät Suomen taloudessa”, Eläketurvakeskuksen raportteja 2014:7.

SOTKANet.fi: Kotona asuvat 80 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä: Viitattu 28.8.2015. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi © Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2005–2015, CC BY 4.0 Saantitapa: <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/talulukko/?indicator=s073BgA=&region=s07MBAA=&year=sy4rttY1s9a1BAA=&gender=m;f;t&abs=f&color=f>

Tilastokeskus (2012) Kulutustutkimus: Suomen Virallinen Tilasto (SVT) Kulutustutkimus käyttäjän käsikirja; Käsikirjoja 46, 2014: Kotitalouksien kulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3533. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.8.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ktutk/ktutk_2012_2014-06-26_men_001.html

Tilastokeskus (2013) Kuolleet: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolleet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-2529. 01 2013, Liitetaulukko 3. Vastasyntyneiden ja 65-vuotiaiden elinajanodote sukupuolen mukaan vuosina 1971–2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.8.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kuol/2013/01/kuol_2013_01_2014-10-24_tau_003_fi.html

Tilastokeskus (2012) Moottorijoneuvokanta: Suomen virallinen tilasto (SVT): Moottorijoneuvokanta [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-856X. 2012. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 24.8.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/mkan/2012/mkan_2012_2013-03-22_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2015) Työvoimatutkimus: PX-Web-tietokannat, Väestö työmarkkina-aseman, sukupuolen ja iän (5-v.) mukaan. Helsinki, Tilastokeskus [viitattu 28.8.2015].

Tilastokeskus (2015) Väestöennuste: PX-Web-tietokannat, Väestöennuste 2012 iän ja sukupuolen mukaan 2012–2060, koko maa. Helsinki, Tilastokeskus [viitattu 28.8.2015].

Tilastokeskus (2015) Väestörakenne: PX-Web-tietokannat, Väestö iän (5-v.) ja sukupuolen mukaan, koko maa 1865–2014. Helsinki, Tilastokeskus [viitattu 28.8.2015].

Eläketurvakeskus on työeläketurvan kehittämisen ja toimeenpanon lakisääteinen yhteistyöelin, asiantuntija ja yhteisten palveluiden tuottaja. Tutkimustoiminnan tavoitteena on tuottaa korkeatasoista ja laajasti hyödynnettävää tietoa eläketurvan arvioimiseen ja kehittämiseen.

Pensionsskyddscentralen är ett lagstadgat samorgan och sakkunnig inom verkställigheten och utvecklingen av arbetspensionsskyddet. Vi producerar gemensamma tjänster för arbetspensionssystemet. Vår forskning har som mål att ta fram högklassig information som nyttiggörs på bred front vid bedömningen och utvecklingen av pensionsskyddet.

The Finnish Centre for Pensions is a statutory co-operation body, expert and producer of joint services for the development and implementation of earnings-related pension provision. The aim of our research is to produce high-quality, widely applicable information for the evaluation and development of pension provision.

